

HETERONORMATİF OLMAYAN BİR SOSYAL HİZMET MÜMKÜN

HETERONORMATİF OLMAYAN BİR SOSYAL HİZMET MÜMKÜN

Hazırlayan ve Yayımlayan: Kaos GL Derneği

Kaos GL Derneği

PK 12 Tunus PTT Kavaklıdere-Ankara

Telefon: +90 (545) 340 82 28

Faks: +90 312 230 6277

E-posta: bilgi@kaosgldernegi.org

www.kaosgldernegi.org

www.kaosgl.org

Tasarım

Ceket Medya

Basım

Ayrıntı Basımevi

İvedik Organize Sanayi Bölgesi 28.cad., 770. sok., No: 105, Ostim Ankara

Telefon: 0 312 394 55 90

Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Beşinci Baskı: Kasım 2020, Ankara

Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (Kaos GL) tarafından hazırlanıp yayımlanan bu kitapçık parayla satılmaz. İnsan haklarının desteklenmesi ve ayrımcılıklara karşı bilgilendirme amaçlı etkinliklerde serbestçe kullanılabilir ve dağıtılabilir.

Bu rapor, İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı'nın (SIDA) katkılarıyla, Kaos Gey Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği tarafından hazırlanmıştır. Bu, yayın içeriğinin SIDA'nın resmi görüşlerini yansıttığı anlamına gelmemektedir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	5
SOSYAL HİZMET VE LGBTİ+'LAR.....	6
SOSYAL İÇERME.....	13
MURAT KÖYLÜ	
SOSYAL HİZMET - SOSYAL İÇERME İLİŞKİSİ VE DIŞLANMA İLE MÜCADELE.....	22
TUNA SEMİR AKPINAR	
SOSYAL HİZMET UZMANIYIM, CİSNORMATİVİTE VE HETERONORMATİVİTE İLE NASIL MÜCADELE EDEBİLİRİM?	28
KORAY ARKADAŞ	
KAPSAYICI SOSYAL HİZMET.....	31
BRIAN O'NEILL	
ELEŞTİREL BİR İNCELEME: SOSYAL HİZMETLER EĞİTİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	34
MARTİN HIGGINS	
LGBTİ ÇOCUK VAR MI?	37
UMUT GÜNER	
SOSYAL HİZMETLERİN LGBTİQ'LERE KARŞI SORUMLULUKLARI	42
NICK J. MULÉ	
GEY VE BİSEKSÜEL ERKEK SEKS İŞÇİLERİNİN SOSYAL VE SAĞLIK HİZMETLERİNDE KARŞILAŞTIĞI ZORLUKLAR	46
HANS KNUTAGÅRD	
LEZBİYEN, GEY, BİSEKSÜEL VE TRANS SAĞLIK YETERSİZLİKLERİ: SOSYAL HİZMETLERDE ULUSLARARASI PERSPEKTİFLER	51
JULIE FISH VE KATE KARBAN	
TEMEL KAVRAMLAR	55

LGBTİ+'ların sorun yaşadığı alanlar olarak, aile, çalışma hayatı, eğitim, sağlık, barınma, psikoloji-psikiyatri, medya, insan hakları, hukuk, askerlik sayılabilir...

Türkiye'de tanımlanan sosyal hizmet alanları ise "aile ile sosyal hizmet", "çocuk ve sosyal hizmet", "yaşlılık ve sosyal hizmet", "kadın ve sosyal hizmet", "engellilik ve sosyal hizmet", "tıbbi sosyal hizmet", "kurum bakımı/sosyal hizmet", "psikolojik- psikiyatrik sosyal hizmet" olarak sıralanır.

Bu konu/çalışma başlıklarını sosyal hizmet açısından çoğaltmak mümkün. Bu kısa örneklem bile sosyal hizmetin çalışma alanları ile LGBTİ+'ların sorun alanlarının birebir örtüştüğünü göstermek açısından yeterli olacaktır. Sosyal hizmet uzmanları, eşcinsel, biseksüel, trans ve interseksler ile işte bu alanların herhangi birinde karşılaşabilir.

İşte bu kitapçık, söz konusu karşılaşma alanlarındaki sorunlara yaklaşımlar ile heteronormatif olmayan bir sosyal hizmet için olanakları ele alıyor. Daha fazlası için bilgi@kaosgldernegi.org adresimize yazabilirsiniz...

Kaos GL

SOSYAL HİZMET VE LGBTİ+'LAR

Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (International Association of School of Social Work (IASSW 2001) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (International Federation of Social Workers (IFSW 2001)) sosyal hizmeti 'insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan; sosyal değişimi destekleyen, insanların iyilik durumunu geliştirmesi için insan ilişkilerinde sorun çözmeyi, güçlendirmeyi ve özgürleştirmeyi amaçlayan ve bunun için insan davranışlarını ve sosyal sistemlere ilişkin teorilerden yararlanarak insanların çevreleri ile etkileşim noktalarına müdahale eden bir meslektir' biçiminde tanımlayarak mesleğin uluslararası tanımı üzerinde anlaşmaya varmıştır.

Sosyal hizmet eğitimi ve sosyal hizmetlerin gündemine geç girmiş demografik gruplardan birisi de lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks ve çok daha geniş bir spektrumdaki cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğindeki (LGBTİ+) kişilerdir. Elbette sosyal hizmetlere gereksinim duyan LGBTİ+'larla sosyal hizmetin bu kadar geç ilgilenmeye başlamasının çeşitli nedenler bulunmaktadır. Bilimsel çalışmalar; en genel anlamıyla tüm sosyal bilimlerin patriarkal kapitalist uygarlığın cinsiyetçi kalıplarının etkisi altında bulunduğunu, özelde ise sosyal hizmet bilimsel ve mesleki eğitiminin heteroseksist normlarla yapılanmış olmasını ve sosyal hizmet uzmanlarının homofobik ve transfobik tutumlara sahip olmasını LGBTİ+'ların yaşantılarının ve gereksinimlerinin sosyal hizmetin gündemine geç girmiş olmasının temel gerekçeleri olarak ortaya koymaktadır.

Heteroseksüel ilişkilerin ve "erkek ve kadın" cinsiyet dikotomisinin baskın ve hatta zorunlu olarak kabul edildiği bir dünyada; cinsel yönelimlerinden ve cinsiyet kimliklerinden dolayı LGBTİ+'lar sistematik bir ayrımcılığa maruz kalmakta, nefret suçlarının bir sonucu olarak yaşama hakları başta olmak üzere tüm insan hakları ihlal edilmektedir. Eğitim, barınma, istihdam alanlarında ciddi sorunlarla karşı kar-

şıya gelen LGBTİ+'lar, sosyalleşme sürecinde olumlu rol modellerin azlığı, homofobik çevrenin baskısı gibi olumsuz koşullarda kimlik gelişimlerini tamamlamak zorunda kalmakta ve bu da örneğin açılma gibi kişinin gelişimi için temel teşkil eden süreçlerin LGBTİ+'lar için oldukça zorlu ve sorunlarla yaşantılanmasına neden olmaktadır.

Sosyal adalet ve insan hakları temelinde bilgi ve hizmet modelleri üreten sosyal hizmetin, LGBTİ+'lar için de hem bilgi hem de hizmet modelleri üretimine gereksinim bulunmaktadır. Cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği eşitsizliklerini azaltarak yok edecek ve LGBTİ+'ların doğrudan yaşadıkları sorunlara müdahale edecek bir sosyal hizmet yaklaşımıyla bu konudaki çalışmaların hızlandırılmasına ciddi ölçüde ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu temel ihtiyaç çerçevesinde; LGBTİ+'larla çeşitli alanlarda ve kurum ve kuruluşlarda çalışan sosyal hizmet uzmanları için bu pratik uygulama yönergesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Eşcinsellerin mali sorunlar, iş-ev dengesini kurmadaki sıkıntılar, eşler arasındaki iletişim problemleri gibi genel sorunlarının yanı sıra açılma ile ilgili sorunlar, eşcinsel aileler için yasal danışmanlık ihtiyacı, çocuk vesayeti gibi konularda da özel gereksinimleri bulunmaktadır.

Eşcinseller reddedilme, yanlış anlaşılma, baskı ve kınama ile karşılaşabilirler. Bu durum barınma, istihdam, sağlık bakımı, sosyal hizmetlere ulaşmalarını engelleyen bir ayrımcılık yaratmaktadır. Bu alanlarda yaşanan sorunlar LGBTİ+'ları sosyal hizmetin potansiyel müracaatçısı yapar.

Heteroseksüelliği bir zorunluluk olarak gören ve tek varoluş biçimi olarak dayatan heteroseksizm bir ayrımcılık ideolojisidir. Cinsiyetçilik ve ikili cinsiyet rejimi ile yakından ilişkilidir. Heteroseksizm doğal, normal, üstün ve kabul edilir olan cinsel yönelimin heteroseksüellik olduğunu öne süren; heteroseksüel olmayan her türlü davranış, kimlik veya ilişkiyi damgalayan, reddeden ve aşağılayan ideolojik sistem anlamına gelir. Cinsiyetlere heteroseksüel cinsel yönelim de atayan heteroseksizm, baskı, eşitsizlik ve şiddet yaratan bir ayrımcılık ideolojisidir.

LGBTİ+'lar hem varoluşlarını gerçekleştirememekte ve aynı zamanda toplumdan yalıtıl- maktadırlar. Bu yüzden sosyal hizmet müdahaleleri sadece, mikro düzeyde LGBTİ müracaatçı ya da yakını/ailesiyle değil, aynı zamanda mezzo ve makro düzeydeki faaliyetleri de kapsamalıdır.

LGBTİ+'larla çalışan sosyal hizmet uzmanları; bireyin yaşadığı sorunun çözülmesi yönünde bireye yönelik danışmanlık yapmadan başlayarak, LGBTİ+'lara ya da yaşadıkları sorunlara ilişkin destek grupları oluşturma ve eşcinsellerle ilgili politikaları etkileme ve değiştirme yönünde savunuculuk yapmaya kadar çoklu müdahaleyi bir arada uygulama gereksinimi ortaya çıkarabilir.

LGBTİ+'lara yönelik yürütülen sosyal hizmet çalışmalarında vurgu yapılan iki temel nokta bulunmaktadır:

1. Uygulamacının (sosyal hizmet uzmanının) LGBTİ+'lara yönelik tutum ve becerilerinin farkında olması ve kendi LGBTİ+fobisiyle yüzleşmesi.

Sosyal hizmet uzmanlarının cinsiyet rolleri, önyargıları, kabulleri, eşcinsellikle ilgili kendi duygu, düşünce, tutum ve sosyal hizmet değerleriyle yüzleşmesi gerekmektedir.

Ayrımcı tutumların farkına varmadan ve bunu düzeltmeden sağlıklı bir yardım ilişkisinin kurulması mümkün değildir. Bunu yapma yönünde LGBTİ+'larla çalışacak sosyal hizmet uzmanlarının öncelikle eşcinsel yaşam hakkında bilgi edinme ve anlayış geliştirme ihtiyaçları vardır.

2. Kurumların LGBTİ+'lara sağladığı hizmetler ile ilgili düzenlemeler.

LGBTİ+'lara yönelik sosyal hizmet kurumlarının verecekleri hizmetler konusu çok önemlidir. Bazı hizmetlerin var olan sosyal hizmet kurumları çerçevesinde verilmesi mümkün iken, bazıları için ayrı hizmet düzenlemeleri yapılması gerekmektedir. Aslında buradaki temel tartışma, var olan sosyal hizmet kurumları işleyişine eşcinsellere yönelik hizmetleri de yerleştirme noktasındadır "ve LGBTİ+'lar" vurgusu yerine "LGBTİ+'lar" bizzat ana hizmet akışı içinde olmalıdırlar.

Sosyal hizmetlerin LGBTİ duyarlılığı kazanması değil, heteronormatif yapısını gözden geçirerek yeniden yapılanması gerekmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları, eşcinsel müracaatçının gelmesini beklemek, başvurusunun cinsel yönelimini atamak yerine, başvurusunun heteroseksüel olduğunu varsaymaktan vazgeçerek mikro, mezo ve makro düzeyde çalışmaları yürütmelidir. Mikro düzeyde danışanını güçlendirirken, mezo ve makro düzeyde sorunu LGBTİ+'lar üzerinden değil, toplumun heteronormatif algısı ve heteroseksizmi üzerinden tariflemelidir ve bunları yaparken insan hakları temelinde, savunuculuk misyonunu ile hareket etmelidir.

LGBTİ+'lar, belirli bir demografik grup olarak ele alınarak politika oluşturulabilecek ve hizmetlerin örgütleneceği bir kesim değildir. Sosyal Hizmet eğitiminde sık sık altının çizildiği gibi her müracaatçı biricik ve tekdir, her LGBTİ+ kişinin sosyal hizmete ilişkin talepleri ya da başvuru sebebi biricik olarak değerlendirilmelidir.

LGBTİ+'ların temel gereksinimleri arasında yasal, politik, sosyal, psikolojik gereksinimler bulunması, LGBTİ+'larla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının rollerini de bu paralelde belirlemektedir.

Mikro düzeyde doğrudan bireylerle, mezo düzeyde bireylerin birincil çevresel sistemleriyle, makro düzeyde ise tüm toplumla ve yasa yapıcılarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının, LGBTİ+'ların temel gereksinim alanlarına yönelik olarak rol ve görevlerini belirlemeleri kritik bir önem taşımaktadır.

Homofobik/transfobik baskı ve dışlanmanın sonucu olarak ortaya çıkan yalıtılmışlık duygularıyla baş edebilmelerini sağlamak için sosyal hizmet uzmanlarının psikolojik danışmanlık rolü çerçevesinde sağaltıcı faaliyetlerde bulunması önemlidir.

Yalıtılmışlığın ve dışlanmanın sonucunda ortaya çıkan yalnızlığın giderilmesi amacıyla, LGBTİ+'lar için olumlu sosyal çevrelerin yaratılması ve LGBTİ+ örgütleri ve LGBTİ+'lara olumlu yaklaşımı olan diğer kurum ve kuruluşlara, kültür sanat merkezlerine, cafe bar gibi sosyalleşme mekânlarına yönlendirilmesi konusunda sosyal hizmet uzmanları önemli bir role sahiptir. LGBTİ+'ların olumlu rol modeller-

le karşılaşması, arkadaş ve partner bulmaları amacıyla sosyal ilişki düzenleme, olumlu sosyal ortamlar yaratma görevleri çerçevesinde çalışmalar üretilmesi de temel gereksinimler arasındadır.

Mezzo düzeyde, LGBTİ+'ların aileleriyle, birlikte yaşadıkları arkadaş ya da partnerleriyle, okul ortamındaki eğitici ve yöneticilerle, iş ortamındaki meslektaşlar ve yöneticilerle LGBTİ+'lara yönelik herhangi bir ayrımcı pratiğin önlenmesi ve olumsuz bakış açısının değiştirilmesi sosyal hizmet uzmanlarının LGBTİ+'ların çevresel sistemleri içinde yaşayacakları sorunların bertaraf edilmesini sağlayabilir.

Makro sorunlara baktığımızda ise, LGBTİ+'ların hem politika alanında hem de yasal düzlemde karşılaştıkları sorunlar için savunuculuk rolüyle LGBTİ haklarının tanınması ve yasal güvence altına alınması, toplumsal bilinç yükseltme ve yasa yapıcılarla lobicilik faaliyetlerini yürütülmesi, LGBTİ+'larla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının makro görevleri arasında yer almaktadır.

LGBTİ+'ların hizmet aldıkları çeşitli kurumlardaki homofobik/transfobik algı ve tutumların değiştirilmesi ve bu konuda LGBTİ+ örgütleriyle söz konusu kurum ve kuruluşlar arasında bağlantı kurularak hizmet içi eğitimler sağlanması, sosyal hizmet uzmanlarının eğitimci rolü çerçevesinde gerçekleştirmesi gereken temel çalışmalar arasındadır.

Bireyin sorunlarının çeşitli olduğu yaklaşımıyla, farklı müdahale düzeylerinde farklı rol ve görevleri olan sosyal hizmet uzmanlarının, LGBTİ+'larla çalışırken de belirtilen rol ve görevleri çerçevesinde çalışmalar yürütmesinin etkili olacağı düşünülmektedir.

LGBTİ+'larla çalışacak sosyal hizmet uzmanlarının dikkat etmesi gereken ilkeler

LGBTİ+'larla çalışma bir kurum bünyesinde gerçekleştiriliyorsa, sosyal hizmet uzmanının kurumdaki diğer çalışanların da LGBTİ+'lara yönelik tutum ve davranışlarındaki homofobik ve transfobik düşüncelerinin değişmesi için çalışması gerekmektedir.

Heteroseksist bir kültür içinde yaşayan LGBTİ+'ların maruz kaldığı ayrımcılık ve damgalanmanın oluşturduğu güvensiz ortama karşı,

sosyal hizmetin yaratacağı güven ortamının olmazsa olmazlarından birisi de gizlilik. Çalışma boyunca güveni ve güvenliğini sağlamak sosyal hizmet uzmanının temel amaçlarından birisi olmalıdır.

LGBTİ+'ların hayatının herhangi bir aşamasındaki yaşam krizlerini ve stres faktörlerini değerlendirebilmek için bireylerin açılmanın hangi aşamasında olduklarının ve açılmanın hayatlarındaki etkilerinin anlaşılması önemlidir.

LGBTİ+'lara kendi öykülerini anlatabilecekleri, varsa diğer üyelerle paylaşabilecekleri ve geri bildirim alabilecekleri yeterlilikte zaman vermek önemlidir.

Cinsel Haklar Bildirgesi sosyal hizmet için iyi bir temel oluşturmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanının uygulamaları cinselliği yeniden inşa edecek yapıda olmalıdır.

Heteroseksizm özelinde cinselliğe yönelik ayrımcılığın farkında olunması büyük önem taşımaktadır. Sosyal hizmet uzmanının kendi duygu, düşünce ve heteronormatif olmayan bir sosyal hizmet için tutumları ile meslektaşları ve diğer hizmet yararlanıcılarının duygu, düşünce ve tutumlarını bu anlamda değerlendirmesi önemlidir.

Diğer insanlarla çalışırken cinsellikle ilgili konularda açık ve hassas olabilmek için, sosyal hizmet uzmanının kendi cinselliği konusunda rahat olmasına ihtiyacı vardır.

Müracaatçıların cinsel yönelimlerini gizli tutma isteklerine duyarlı olunmalıdır.

Müracaatçılarla cinsellikle ilgili konuları konuşurken sınırları dikkatlice koymak gerekmektedir.

Cinsellikle ilgili konularda çalışırken iyi iletişim kurabilmek süreç açısından önemlidir.

Sosyal hizmet uzmanlarının cinsellikle ilgili bilgilerini sürekli güncellemeleri gerekmektedir.

Güvenli ve aynı zamanda sorgulayıcı bir atmosfer yaratmak önemlidir. Yakınlaşma, açılma için olumlu rol model oluşumu sağlanmalıdır.

Sosyal hizmet uzmanlarının karşılıklılık ilkesini ve ilişki kurma becerilerini teşvik etmesi gereklidir.

* *Bu çalışma, "LGBTİ'ler ile Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarına Yönelik Pratik Uygulama Yönergesi"nden yararlanılarak, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü öğretim üyeleri Sema Buz ve Sedat Yağcıoğlu'nun bu alanda yayınladıkları makalelerden faydalanılarak hazırlandı.*

SOSYAL İÇERME

| Murat Köylü

Eşitlik, temel hakktır. Tüm insanlar, kendi potansiyellerini anlama, duyurma, geliştirme ve gerçekleştirme adına hayatın bütün alanlarına tam katılım hakkına sahiptirler. Çeşitlilik ve kapsayıcılık, demokratik toplumu güçlü ve uyumlu kılar.

Eşit istihdam olanakları dahil, etkin yurttaşlık için her türlü elverişli bağlamın yaratılması, çoğulcu demokratik yönetişimin birincil amacıdır. Ancak sosyal içermeye ve ekonomik kapsayıcılığa dayalı bir kalkınma modeli sürdürülebilir; ve ancak böylesi bir kalkınma tüm toplum kesimlerinin yararınadır. Sosyal içirme, bu amaçla yürürlüğe konulan disiplinler arası, çok aktörlü ve çok boyutlu matrisi tanımlayan, makro ve mikro düzeylerde müdahaleler öneren politikalar çerçevesini tanımlar.

Ekonomik varlıkların paylaşımındaki eşitsizliklerin yanında, belirli kesimlerden bireylerin maruz kaldığı ve kökleri derine inen dezavantajlar, “ötekiler” ile ilgili yerleşik tutumlar, yani “fiili durum”, “kanun önünde eşitlik” ilkesinin tek başına herkese fiili eşit olanak tanımasını, yaratmasını ve ayrımcılık ya da yoksulluk ile mücadelenin başarılmasını engeller.

Ten rengi ya da etnik köken, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, yaş, engellilik, sağlık durumu gibi toplumsal kimlikler temelinde canlılığını koruyan eşitsizlikler, bir nesilden diğerine aktarılan mahrumiyet, yoksulluk ve toplumsal dışlanma döngüleri yaratır.

Kimlik temelinde dışlanan insanlar, “sadece yoksul” değil, “daha yoksul”, “daha yoksun” ve her tür ihlale karşı “daha savunmasız” durumdadırlar. Sadece ekonomik düzeyde değil, “kim oldukları” temelinde de dezavantajlı konuma itilirler. Kalkınmanın ve sosyal refah paylaşımının dışında bırakılırlar. Bu eşitsizlikler kamusal ve özel hayatın

pek çok yönünde ortaya çıkar: eğitim, istihdam, barınma, sağlık ve bakım olanakları, kamu sektörü veya özel sektör tarafından sunulan mallara ve hizmetlere erişim gibi.

Sosyal dışlanma, kişileri özgür iradeleri ile tercihte bulunmaktan, olanakları kullanmaktan, marjinalleştirilmekten sakınmaktan, haklarını talep ve elde etmekten mahrum bırakır. Ayrımcılık ve sosyal dışlama kamu kuruluşlarında, bütçe ve politikalarda, adalet sistemi içinde, eğitimde, sağlık alanında ve hatta ailede veya dışlanmış grubun kendi içinde vuku bulur.

Sosyal dışlanma, yoksulluğu, güvensizliği, çatışmayı ve şiddeti besler. Eğer etkin şekilde mücadele edilmek isteniyorsa, problem, nedenleri, tarafları ve sonuçları ile birlikte kabul edilmeli, tanınmalı, anlaşılmalıdır. Hükümetler, siyasi partiler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum, özel sektör, akademi ve medya, mümkün olduğu kadar işbirliği içinde, sosyal içerme stratejileri geliştirmelidir.

Sosyal dışlanmanın üstesinden gelecek ve içermeyi teşvik edecek stratejik hedefler dört geniş ilkenin somutlaşmasına yönelir:

- Sosyal dışlanma durumundakilerin insan haklarının her bakımdan ve tam anlamıyla tanınması
- Tüm paydaşların kolektif ve bireysel sorumlulukları paylaştığı bütünsel katılım
- Sosyal uyumun kamu yararının vurgulanarak marjinalleştirmenin yok edilmesi
- Somut politikaların taahhüt altına alınması ve mücadelenin kurumsallaştırılması

● Sosyal Dışlama

“Sosyal dışlama” karmaşık ve çok katmanlı bir dinamiktir. Sadece maddi zenginlik ve refah eksikliği ile değil, aynı zamanda sembolik dışlama, sosyal-politik mahrumiyet ve ana toplumsal kurumlara yetersiz katılım ile ilişkilidir. Sosyal dışlama, birey ile toplum arasındaki ilişkinin kalitesine vurgu yapar.

Toplumsal süreçler açısından sosyal dışlama, belirli bireylerin ve kesimlerin toplumun sınırlarına itilmesini, demokratik yönetişimden uzaklaştırılmasını, temel yetkinliklerinin gelişmesinin ve hayat boyu öğrenme olanaklarının engellenmesini ve ayrımcılıkla sonuçlanan diğer dinamikleri ifade eder. Bu dinamikler kişileri iş aramaktan, iş bulmaktan, mesleki gelişimden, gelir ve eğitim olanaklarından, toplumsal ve topluluksal yapılardan, ağlardan ve etkinliklerden uzaklaştırır. İktidar ve karar alma yapılarına son derece düşük düzeydeki erişimleri, kendilerini güçsüz, kendi gündelik hayatlarını etkileyen kararları dahi kontrol edemez durumda bulmalarına, hissetmelerine neden olur.

Kısacası sosyal dışlama, belirli toplumsal kesimlerde kitlesel biçimde sosyal, politik ve ekonomik savunmasızlık yaratılması sonucunda, bu toplumsal kesimlerin yetkisizleştirilmesine, ilişkisizleştirilmesine; ve bunun sonucunda toplumsal dokunun parçalanmasına, toplumsal bağların zayıflamasına kaynaklık eder.

Toplum ve Devlet, dezavantajlı ve savunmasız toplulukların içine kıştırıldığı bu kısır döngünün üstesinden yasalar, politikalar ve kurumsal uygulamalarla gelmek zorundadır. Özellikle de istihdam piyasasına, barınmaya, eğitime, adalete erişime ve sağlığa odaklanmalıdır.

Sosyal dışlamanın üstesinden gelmek için, kişilerin dışlama pratiklerine maruz bırakıldığı süreçleri ve işleyişi anlamak önemlidir. Kişiler, toplumdaki güçlü ve egemen kesimlerin tutumlarını ve değerlerini yansıtan, destekleyen ve yeniden üreten yasalar, kurumlar, politikalar ve gelenekler tarafından dışlanırlar.

Sosyal dışlama bazı durumlarda açık ve kasıtlıdır. Böylesi durumlarda devlet kurumları mevzuatta, politikalarda ve programlarda kasıtlı ayrımcılık yapar. Bununla birlikte, bir çok durumda, kamu kuruluşları dışlamayı resmi olmayan şekillerde idame ettirir. Toplumdaki güç ilişkilerini, yaygın ve egemen önyargıları yansıtan kamu sektörü çalışanları da bu türden ayrımcılık temellerinin -daha da- kurumsallaştırılmasına hizmet ederler.

Dışlama, sıklıkla, göze çarpmadan, gizli veya doğrudan kasıt gözlenmeden gerçekleşir. Örneğin engellilerin hizmetlerden ve siyasi katılımdan dışlanmaları, onların ihtiyaçlarına yönelik farkındalık ya da sorumluluk noksanlığı veya toplumsal tutumlar nedeniyle işler. Kimi gruplar dil bariyerine takılır, eşcinseller ve translar daha çocukluktan dışlanma döngüsüne girer, ve benzeri... Ayrıca, güçsüzlük veya savunmasızlık hissi kişileri özgüvenden ve dışlanma ile mücadele etme becerisinden yoksun bırakır.

Sosyal dışlama dünyanın her yerinde yaşanan çatışmaların ve güvensizlik ortamının esas nedenlerindendir. Dezavantajlardan muzdarip olan, haklar ve özgürlükler bakımından eşitsiz konumda bulunan, siyasi süreçlerde varlıkları ve katılımları inkar edilen, reddedilen ve marjinalize edilen grupların üyeleri bir araya gelebilir. İlk adım barışçıl gösteriler, grevler, boykotlar olabilir; ancak dışlanmanın sürmesi sonucunda toplumsal hareketlenmelere fiziki şiddet boyutu eklenebilir.

Sosyal dışlama mafya ve çete şiddeti halinde de güvenlik zafiyeti yaratır. Topluluklarından yabancılaştırılan, iş olanaklarından ve karar alma süreçlerinden dışlanan gruplar şiddet ve suç zincirine sıklıkla mağdur veya -kendilerini güçlü kılacakları ortamlarda- fail olarak katılabilirler. Bu durum ayrıca, yaşadıkları yer temelinde kişilerin daha da dışlandığı kentsel bölgeler ortaya çıkarır.

● Sosyal Uyum

Avrupa Konseyi tanımına göre “sosyal uyum” kavramı, tüm yurttaşların, ayrımcılığa maruz kalmaksızın ve eşit dayanaklardan yararlanarak, sosyal ve ekonomik haklara erişimlerini sağlayan değerleri ve ilkeleri kapsar. “Sosyal uyum”, herhangi bir tür ayrımcılığa, eşitsizliğe, marjinalleştirmeye ve dışlamaya kolektif biçimde dikkat edilmesi, özen gösterilmesi, üst düzey farkındalık oluşturulması şartını sürekli anımsatan bir bayrak direği gibidir.

Politikalar bakımından ise, “sosyal uyum” her bir yurttaşın, bireyin, toplumda eşit katılımını ve temsiliyetini güvence altına almaya dönük her tür eylemi ifade eder.

Tüm paydaşların sosyal uyumu korumak ve desteklemek için atmaları ve sürdürmeleri gereken adımlar arasında şunlar birincil önemdedir:

- Sosyal içermeyi teşvik eden yasaları, düzenlemeleri ve politika çerçevelerini oluşturmak
- Sosyal dışlamaya maruz bırakılan toplumsal kesimlerin, diğer toplumsal kesimler kadar kamu harcamalarından yararlanmalarını sağlamak
- Dışlanmış grupların ekonomik olanaklarını ve hizmetlere erişimini güçlendirmek
- Dışlanmış grupların toplumdaki siyasi temsilini, örgütlenme ve harekete geçme (mobilizasyon) kapasitelerini desteklemek
- Yurttaşların temel insan haklarına ilişkin hesap verebilirliği artırmak
- Önyargılar ile mücadele ederek toplum genelinde tavır ve tutum değişikliği yaratmak

Hükümetler, siyasi partiler, adalet sistemi, özel sektör, sivil toplum, akademi ve medya, yukarıdaki alanların niteliğindeki herhangi bir yetersizliğin ya da boşluğun, sosyal uyumun aleyhine çalıştığını anlamalıdır.

Avrupa Konseyi Sosyal Uyum Strateji Belgesi, taraf Devletler'e, sosyal uyumu sağlama çalışmalarında kullanabilecekleri faydalı bir politika çerçevesi sağlamıştır. Taraf Devletler:

- Uygun prosedürler aracılığıyla, yurttaşların haklarını talep ve elde etmelerine olanak sağlayacaklar; sosyal ve ekonomik hakları kullanılabilir ve etkili kılacaklardır.
- Marjinalleştirmeyi engelleyerek, bazı toplum kesimlerinin refahtan pay alırken, ötekilerin damgalanmasını ve sınırlara hapsedilmesini engelleyeceklerdir.

- Yoksulluğa ve sosyal dışlanmaya karşı mücadelede yeni bilişim teknolojilerinden ve uygun diğer destek yapılarından yararlanacaklar; bu araçları en hassas toplumsal kesimler için erişilebilir, etkili ve verimli kılacaklardır.
- Özellikle en hassas toplumsal kesimlere yönelik ekonomi politikaları ve uygun destek tedbirleri yolu ile işsizlik oranlarını azaltacak ve istihdama erişimi teşvik edeceklerdir.
- Kamu hizmetlerinin kalitesini artıracak; tüm yurttaşların bu hizmetlere fiili ve eşit erişimini garanti altına alacaklardır.
- İnsan haklarına dayalı sosyal koruma anlayışının gözden geçirildiği ve geleneksel yaklaşımlara geri dönülme baskısının güçlendiği şartlarda, yeterli ve kapsayıcı sosyal koruma düzeylerini koruyacak ve bu düzeyleri sürdürecektir.
- Tüm toplumsal kesimlerden yaşlı kişilerin ihtiyaçlarına, uygun emeklilik sistemleri ve kuşaklar arası dayanışmanın kurumsallaştırılması yolu ile yanıt vereceklerdir.
- Toplumdaki sosyal dayanışma ve karşılıklı sorumluluk hissiyatını canlı tutacaklardır.
- Aile ve aile hayatı modellerindeki değişimlere, örneğin çalışma ve özel hayatın kesiştiği noktalarda, uzlaşma ve uyum sağlama yolu ile yanıtlar sağlayacaklardır.
- Savunmasız/hassas/dezavantajlı kimliklerden çocukların ve gençlerin korunmaları ve toplumsal hayata etkin biçimde katılmaları için politikalar geliştireceklerdir.
- Toplumun savunmasız ve/veya özel ihtiyaç sahibi kesimlerinin entegrasyonu, eşit yurttaş ve insan haklarına erişimleri için gereken tüm koşulları yaratacaklardır.
- Hoşgörüsüzlük ve ayrımcılığın her türü ile mücadeleyi devamlı kılacaklardır.
- Kültürel ve etnik çeşitliliği, toplumun güçlü yanı olarak tanıyacaklardır.

Sosyal uyum kavramı ve politikaları çerçevesinde vurgulanan farklı noktalar, kapsanan unsurların kompleks yapısını göstermektedir. Gerçekten de, sosyal uyum çoğulcu ve katılımcı demokrasinin kaynağıdır. Çeşitlilik içindeki toplum yapısının farklı aktörlerinin ve farklı kuruluşlarının sosyal uyuma dair çabalarının birbirini mantıksal bir bütünlük içinde tamamlaması gerekir. Sosyal uyum ancak o halde, bireysel ve toplumsal yetkinliklerin, toplumsal kesimlerce ve örgütlerce tam olarak ifade edilmesine elverişli zemin yaratabilir. Sosyal uyum, insan kaynağının ihmal edilmesi ya da boşa harcanması riskini düşürmek üzere, her tür marjinalleştirme ve dışlamadan kaçınmayı başarmalıdır. Sonuçta, farklı kimliklerin varlığının kabulü ve kendilerini dile getirme haklarının teslim edilmesi, her tür fanatizme karşı güçlü koruma önlemleri de oluşturur.

● Sosyal İçerme

İnsan haklarına dayalı bir perspektiften, “sosyal içerme”, bir insanın toplumsal kimliğinin ve hukuki kişiliğinin tam olarak tanınması, bireyin toplum içinde kendini tam olarak gerçekleştirebilmesi, kişinin sosyal, özel ve kamusal yapılar içinde kabul edilmesi ve tanınması; eğitime, kültüre, istihdama ve sivil alana dayalı katılım kanalları üzerinden toplum içindeki ilişkiler ağına entegre edilmesi anlamına gelir.

Sosyal içermenin dezavantajlı arka planlardan gelen ve riskli koşullarda yaşayan insanlar için üst düzey bir önemi vardır. Onlar için sosyal içerme, toplumun eşit üyeleri olarak kendi insan haklarını elde etmeleri önündeki çok çeşitli engelleri kaldıracak yasama, politika yapma ve karar alma faaliyetleridir.

Sosyal içerme, yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altındakilere olanaklar yaratan ve ekonomik, sosyal ve kültürel hayata tam katılımları için gereken kaynakları sunan ve yaşadıkları toplumda “normal” kabul edilen hayat standartlarını ve esenliği temin eden süreçleri tanımlar.

Böylece sosyal içerme “etkin yurttaşlığı” hedefler. Etkin yurttaşlık, tüm yurttaşların, özellikle de en dezavantajlıların, sosyal ve politik hayata tam katılımı anlamına gelir. Politik hayata tam katılım, insan-

ların kendi hayatlarını ve temel insan haklarına erişimlerini etkileyen karar alma organlarında söz ve yetki sahibi olmalarını güvence altına alır.

● Sosyal İçerme İçin Öncelikli Yasama ve Politika Alan

Marjinalleştirme ve sosyal dışlama ile mücadele, genel bir strateji altında çeşitli alt-stratejilerin ve politikaların seferber edilmesini ve koordinasyonunu taahhüt altına alacak kurumlardan oluşan çok taraflı bir teşkilat yapısı, buna öncelik veren siyasi irade, yasal zemin ve bütçe gerektirir. Kamuoyu oluşturulmalı, sürekli destek sağlanmalıdır. İster ekonomik veya toplumsal nitelikte olsunlar, toplumdaki eşitsizlikleri kabul ve analiz etmeden sosyal dışlama ile mücadele edilemez. Hükümet politikaları sosyal dışlamayı hafifletebileceği gibi, tam tersine alevlendirebilir de.

- Sosyal içerme için öncelikli yasama ve politika alanları şu başlıklarda ele alınabilir:
- Toplumsal kimliğin tüm çeşitliliği içinde tanınması
- Kültürel ifadenin ve medya görünürlüğünün desteklenmesi
- Hukuki kişiliğinin tanınması
- Ayrımcılığın yasaklanması ve ayrımcılıkla mücadele
- Şiddetten ve nefret suçlarından koruma
- Damgalanmadan ve nefret söyleminden koruma
- Kişisel verilerin korunması
- Bilgiye ve iletişim mekanizmalarına erişim
- Adalete erişim ve hukuki güvenliğin sağlanması
- Şikayet mekanizmalarına erişim
- Hesap verebilirliğin güvenceye alınması ve cezasızlık ile mücadele

- Sağlık hizmetlerine erişim, kapsayıcı sağlık müfredatı
- Barınma hakkının korunması, kapsayıcı şehir planlama
- İşgücüne katılıma açık teşvik
- Sosyal güvenlik ve sosyal koruma
- Karar alma süreçlerine etkin katılıma ve siyasi temsile açık teşvik
- Eğitim ve öğretim hizmetlerine erişim, kapsayıcı müfredat
- Aile içi şiddet ile mücadele, aile içi dayanışmanın desteklenmesi
- Çocukların ve gençlerin dışlanma döngüsü riskine karşı korunması

SOSYAL HİZMET - SOSYAL İÇERME İLİŞKİSİ VE DIŞLANMA İLE MÜCADELE

Tuna Semir Akpınar

Bugün, devletlerin sosyal politika üretme ve geliştirme çalışmalarının temel taşı olarak görülen “sosyal içerme” kavramı; haklarına erişimde sorunlar yaşayan, ötekileştirilmiş, sosyal ve ekonomik açıdan yoksunluk yaşayan bireylerin ve toplumsal kesimlerin, yaşadıkları toplumun azami yaşam standartlarına ulaştırılma mücadelesi olarak tanımlanmaktadır.

Avrupa Birliği’nin de toplumsal sorunlar arasında sıklıkla değindiği “sosyal dışlanma” pratiklerine karşı kapsamlı çözüm olarak önerdiği “sosyal içerme” kavramı, çok boyutlu bir anlamsal yapıya sahip olup, yorumlanma şekli ile bireye ve söz konusu toplumsal kesime, üyesi olduğu toplum içinde verilen önemi gösterir. Bu açıdan, eşit vatandaşlık hakkı sağlama çalışmalarının içeriğini de belirler.

Günümüzde, özellikle Avrupa ülkelerinde kamu politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında sosyal içerme, temel hedeflerden biri olarak benimsenmektedir. Bununla birlikte, bu hedefe ulaşmanın sadece idari kurumların sorumluluğunda olması ve sadece bu kurumların faaliyetleriyle gerçekleşmesi düşünülemez. Bu yüzden hem kamu kurumlarının kendi arasında hem de işçi ve işveren sendikaları, sivil toplum kuruluşları, eğitim kurumları ve yerel yönetimlerle sürekli irtibat ve işbirliği gereklidir. Ayrıca, kamu politikalarının etkisini arttırmak için toplumda sosyal dışlanma, ayrımcılık ve dezavantajlı gruplar ile ilgili hassasiyetin ve farkındalığın artırılması gereklidir (Gündüz, 2007).

Sosyal içirme kavramı incelenirken görülecektir ki, sözlük anlamı ile bakılacak olursa, içirme kelimesi mantıksal bağıntı olarak, bir şeyin başka bir şeyi kendi kapsamı içine alması olarak tarif edilmektedir. Sistemi tersten işletecek olursak, kendi kapsamı içine alması için öncelikle bu kapsamın dışında kalmış ya da bu kapsamın dışında bırakılmış birey veya kesimlerin kabul edilmesi gerekmektedir. Yani sosyal içirme; sosyal dışlanma sonucu ortaya çıkmış gruplar arasındaki uçurumu ortadan kaldırma amacını betimleyen bir kavramdır.

Sosyal içermenin karşıtı olarak karşımıza çıkan “sosyal dışlama”, bireylerin farklılıkları ve yoksunlukları üzerine ortaya çıkan durumdur. Sosyal dışlanma; toplumsal, ekonomik ve siyasal bunalım süreçlerinde oluşan çelişkilere bağlı sorunların bir doğurgusudur (Cılga, 2009). Pek çok sebeple sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyler, kendilerini kısır bir döngü içerisinde bulmaktadır. Var olan yoksunluklar çözüme kavuşturulmazsa, yeni yoksunluk durumları doğurmakta ve mevcut olanları da sürekli hale getirmek suretiyle bir çığ etkisi yaratmaktadır. Yoksulluk ve yoksunluk, birbirini etkileyen unsurlar olup; sosyal dışlanmanın etkisi ile doğmuş ya da bu sebeplerden dolayı sosyal dışlanmayı ortaya çıkarmış, ötekileştirilenleri kısır bir döngüye hapsedmiş sosyo-ekonomik durumlardır. Bu bağlamda ele alındığında, sosyal dışlanma unsurları, perçinlenmiş zincirin halkaları gibi birbirlerine etki etmek suretiyle sosyal dışlanmayı açığa çıkarmaktadır.

Mikro, mezzo ve makro gibi farklı ölçeklerde kendini gösteren sosyal dışlama, toplum normlarına göre şekillenmekte ve kimi kesimlerce de meşru addedilen “haklı bir tepki” olarak ifade edilmektedir. Bu tutumların temel nedenleri arasında ekonomik, dini ve kültürel etkilerin büyük payının olmasının yanı sıra siyasal iktidarların dışlanmışlık içerisinde olan gruplara bakış açısı ve toplum nezdinde yarattıkları algıların da etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Dışlamanın siyasal emellerle de bir “böl ve yönet” taktiği şeklinde kullanılması olgusu, uzun vadede telafisi imkânsıza yakın sonuçlarla karşılaşmamıza sebebiyet vermektedir.

Sosyal dışlanma, bireyin içinde yaşadığı toplumla bütünleşmesini sağlayan kurumlardan, kültürden ve değerlerden kısmen veya tamamen uzaklaştırılmasıdır (Adak, 2012). İktidarların, benimsedikleri

politikaları sosyal içirme temelinde üretmesi gerekirken, tam tersine dışlama ve ötekileştirme üzerine kurgulaması hak kavramının ve eşit vatandaşlık ilkesinin sekteye uğramasına neden olmaktadır. Farklılıkların, eşitsizlik ve mağduriyet oluşturmaları bir demokrasi sorunudur ve gelişmemişlik göstergesidir (Aktaş, 2012). Bireyi, topluma karşı koruma konusunda yetersiz kalan, hatta nefret suçlarına ve nefret söylemlerine sebebiyet veren bu negatif yönetim anlayışı insan haklarına aykırı olmakla beraber bir biyoiktidar meselesidir. Biyoiktidar; iktidarların, insan bedenine yönelik kendi fikirleri doğrultusunda yönetme, şekillendirme, düzenleme gibi müdahaleleridir. İnsan bedeninin sınırlarını belirleme ve bedeni ile yapabileceklerini yönetmeyi amaçlayan biyoiktidar kavramı gücü elinde bulunduranların kontrol hırslarını yasalar ve kanunlar ile doyuramayıp başka bir yönetime başvurusudur.

● Sosyal İçermenin Sosyal Hizmet Boyutu

Yaşam ve demokratik katılım standartlarını toplumdaki her birey için eşit biçimde sağlamakla yükümlü olan devlet kurumu; bu görevini sahip olduğu tüm ekonomik ve idari inisiyatifleri seferberliğinde en etkili şekilde kullanarak, sistematik bir şekilde yerine getirmelidir. Bir sosyal politika meselesi olan sosyal içirme hedefine ulaşılmasında devletlerin mevcut imkânlarını toplumla buluşturabilecek olan en etkili meslek, sosyal hizmettir.

Sosyal hizmet, sosyal işlev kapasitelerini yenilemek veya arttırmak suretiyle amaçlarına uygun sosyal koşulları yaratmak için bireyle-re, gruplara, ailelere, örgütlere ve toplulukların hizmetine sunulan profesyonel yardım etkinliğidir (Zastrow, 2010). Sosyal hizmeti icra edecek meslek elemanlarının, yani sosyal hizmet uzmanlarının görev tanımı içerisinde “hak temelli çalışma” ifadesi yer almaktadır. Sosyal çalışmacılar, baskı karşıtı uygulama kriterleridoğrultusunda sosyal dışlanmaya maruz kalmış kişi ya da gruplarla çalışan, bu kişi ya da grupların refah seviyesini yükseltme, temel haklarına ulaşım yollarını açma ve güçlendirme çalışmalarında bulunan kişilerdir. Bireyin dahil olduğu ekolojik sistemi tüm yönleri ile ele alabilen sosyal hizmet uzmanları; var olan durumları ve tehditleri göz önünde bu-

lundurup bunlara çözümler üreterek çalışmalar yapan, profesyonel meslek elemanlarıdır.

İktidarların geliştirdiği sosyal politikaların uygulayıcısı ve geliştirilme aşamasında katkı sağlama rolünü üstlenmiş olan uzmanlar, karşılaş-tıkları her türlü dezavantaj karşısında temel meslek etiğine uygun davranmalıdırlar. Sosyal hizmet uzmanları, bireyin varoluşundan kaynaklı sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerin savunucusu; eğer varsa bunların önünde ki engelleri yıkan ve daha sonrasında ulaşılan refah seviyesinin de sürekliliğini sağlayan profesyonellerdir.

Sosyal hizmet mesleği, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine bağ-lı, her zaman insanların sorunlarına çözüm getirme çabasında olan, bireylerin refah durumlarının geliştirilmesi için çalışmalarda bulunan bir meslektir (Birinci, 2012). Yapılan çalışmaları bir "hayır işinden" farklı kılan sistemli, bilimsel ve insan hakları tabanına dayandıran bu meslek, sosyal dışlanma problemlerini bir "acıma" duygusundan sı-yırarak çözüm üretmekte ve en temelde sosyal içerme hedefini ger-çekleştirme çalışmaları yürütmektedir.

Sosyal hizmetler, çalıştığı gruplar noktasından ele alınacak olursa, sosyal dışlanma pratiklerine maruz kalan engelliler, yaşlılar, işsizler, yoksullar, kadınlar, adalet sistemi içerisinde yer alan çocuklar, mül-teciler; lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks (LGBTİ) kişiler ve benzeri gruplar ile yakından ilgilidir. Sosyal hizmet mesleğinin, bu grupların ötekileştirilmesi ile mücadele etmek ve söz konusu kısır döngünün içinden mağduriyete uğramış kimseleri çıkarmak gibi sosyal içermenin tanımı ile taban tabana uyuşan bir görev ta-nımı vardır. Sosyal dışlanmaya neden olan her türlü ırkçılık, yabancı düşmanlığı, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, homofobi ve transfobi ile mücadele eden sosyal hizmet mesleği, sosyal dışlanmanın tüm yönlerine karşı koyacak mesleki becerilere sahiptir. Bahsedilen be-cerinin kazanılma aşamasında lisans ve yüksek lisans seviyesinde verilen eğitimlerin kalitesi ve müfredatının da belirleyici olduğu unutulmamalıdır. Ancak sağlıklı planlanmış bir politika geliştirme süreci, bu politikayı uygulayacak personelin eğitimini de tasarla-maktan geçmektedir.

● **Hedef: Eşitlik İlkesinin Hayata Geçirilmesi**

Sosyal içermenin hedefi; hak ve özgürlüklerin sağlanması, bireylerin eşitliği, ayrımcılığın ve ötekileştirmenin olmadığı bir toplum yaratmaktır. Farklılıkların hoş görülmek yerine olduğu gibi kabul edilmesi, bu farklılıklara saygı duyulması; toplum ve iktidarlar tarafından siyasi, sosyal ve ekonomik yönlerden desteklenerek sağlanacaktır. Bir sosyal eylem planı olarak görülebilecek sosyal içirme, çok yönlü bir kavram olması nedeniyle çok yönlü çalışmalar gerektirmektedir. Her ne kadar imkânsız olarak gösterilmeye çalışılsa da sistemlerin bireye yarattığı sorunları ortadan kaldırmak ve farklılıklarından dolayı oluşan dışlama mekanizmalarını yıkmak 21. Yüzyılda geline insan hakları anlayışı ve metinleri doğrultusunda tartışmasız bir gerekliliktir. Çoğunluk veya güçlü olanın kendinden farklı olanı, azınlıkta kalanı yargılama ve ötekileştirme güdüsüne karşı mücadele etmek uzun soluklu bir serüvendir. Bir insan ömrü için uzun sayılabilecek süreler, devletler ve politikaları için adım adım planlanabilecek süreçlerdir. Bu planın sadece kâğıt üzerinde kalmaması için toplumun konu ile alakalı farkındalığının artırılması, siyasi ve ekonomik güçlerin bu alana eğilmesi şarttır. Sosyal hizmet mesleğinin de sosyal içirme hedefi doğrultusunda çalışmalarını hiçbir zaman yeterli görmeme ve kapasite artırma çalışması göstererek sosyal dışlanma ile mücadele etmesi, sosyal içirme hedefine ulaşmadaki başarıyı belirleyecek unsurlardan belki de en önemlisidir. Sosyal hizmetin; kamu, sivil toplum örgütleri ve birey arasında kuracağı bağlantılar, dışlanmaya maruz kalmışlara karşı savunuculuk ve içirme çalışmalarında uzmanların elini güçlendirir. Gerekli bilgi ve becerilere sahip olup, devlet nezdinde siyasi ve idari açıdan kapsamlı şekilde desteklenecek sosyal hizmet uzmanları; dezavantajların ortadan kaldırılmasında etkili bir rol oynayarak sosyal dışlanma mağduriyetinin yaşanmadığı ve herkesi eşit şekilde içeren, katılımcı ve çoğulcu bir toplumsal yapının oluşmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

Adak, N. (2012). AIDS ve Sosyal Dışlanma. *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet*, (s. 417). Ankara.

- Aktaş, A. M. (2012). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği. *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet*, (s. 102). Ankara.
- Birinci, E. (2012). Cinsel Yönelim ve Sosyal Hizmet. *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet*, (s. 15 7). Ankara.
- Cılga, İ. (2009). SOSYAL DIŞLANMANIN DİNAMİĞİ, BİLİMİN, MESLEĞİN DIŞLANMASI VE ÖNGÖRÜLER1. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 1.
- Gündüz, G. S. (2007). SOSYAL İÇERME POLİTİKALARININ UYGULANMASINDA KAMU İSTİHDAM KURUMLARININ ROLÜ. Ankara.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5623dedded6fe5.53506269. www.tdk.gov.tr. adresinden alınmıştır
- Zastrow, C. (2010). Ankara: Nika Yayınevi.

SOSYAL HİZMET UZMANIYIM, CİSNORMATİVİTE VE HETERONORMATİVİTE İLE NASIL MÜCADELE EDEBİLİRİM?

Koray Arkadaş

Sosyal hizmet uzmanları başta dezavantajlı olmaya maruz bırakılmış kişiler olmak üzere kişilerin güçlenmesi, kendini var edebilmesi ve özgürleşebilmeleri için aracı olan ve süreçleri kişilerle birlikte takip eden kişilerdir. Sosyal hizmet uzmanları sosyal hizmet uygulamalarında sosyal hizmet ilkelerine uyarak mesleklerini icra etmek zorundadır. Birçok ilke ile doğrudan ilişkili olan olan konulardan biri heteronormatif olmayan bir şekilde sosyal hizmet uygulamasının gerçekleştirilmesidir. Heteronormatif olmayan sosyal hizmet dendiğinde akla yalnızca açık kimlikli LGBTİ+'lar gelmemelidir. Çünkü heteronormatif olmayan sosyal hizmet herkesi ilgilendirir. Sosyal hizmet uzmanının süreci mükemmel bir şekilde yönettiğini varsaysak bile danışan cinsel yönelimini, cinsiyet kimliğini hiç kimse ile paylaşmak istemeyebilir. Cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği ile ilgili hiçbir şey paylaşmayan danışana heteroseksüel ve natrans ön kabulü ile davranmak yanlıştır, heteronormativeyi besler.

Sosyal hizmette var olan cisnormative ve heteronormative ile mücadele etmek sosyal hizmet uzmanları olarak hepimizin ortak sorumluluğudur. Cisnormatif ve heteromormatif bir şekilde uygulanan hiçbir ilke, yaklaşım ve kuram amacına ulaşmaz.

Aşağıdaki konulara dikkat etmediğimiz sürece farkında olmadan danışanımızın bulunmadığı yerden başlayabilir, zarar vermeme ilkesini ihlal edebilir, feminist yaklaşımı transları, eşcinselleri, biseksüelleri,

artıları dışlayarak uygulayabileceğimizi zannedebiliriz. Sanırım hiçbir sosyal hizmet uzmanı bunları yapmayı istemez ve tercih etmez.

O halde sosyal hizmet uzmanları olarak cisnormative ve heteronormative ile nasıl mücadele edebiliriz?

Hanım, bey gibi genellikle doğuştan atanan cinsiyetlerimize göre bir kez daha cinsiyet atayan ifadeler hepimiz maruz bırakılıyor. Bize hitap edilen bu ifadelerden herhangi bir hoşnutsuzluk duymuyorsak bile bizimle iletişime geçen sosyal hizmet uzmanlarına veya diğer meslek profesyonellerine cinsiyet atayan ifadeleri kullanmadığımızı söyleyebiliriz. Böylece karşımızdaki meslek profesyoneli danışanlarının ve meslektaşlarının cinsiyet beyanı hakkında fikir sahibi olmadan cinsiyet atamaması gerektiğini sorgulayabilir.

Bazı kadınların penisi olduğunu, bazı erkeklerin vajinasının olduğunu, bazı erkeklerin regl olduğunu, bazı kadınların regl olmadığını kendimize ve kurumdaki diğer meslek profesyonellerine hatırlatabiliriz. Cinsiyette esas olanın genital organlar değil, beyan olduğunu, ikili cinsiyet sisteminin çoğu zaman transları, interseksleri, eşcinselleri, biseksüelleri, toplumsal cinsiyet normlarına sığmayanları, artıları kapsamadığını konuşabiliriz.

Duygusal ve cinsel partnerler üzerine konuşurken heteroseksüel ve natrans (cisgender) ön kabulü ile davranmamaya özen gösterebiliriz.

183 Sosyal Destek Hattına herhangi bir bildirim yaptığımızda “Kişinin cinsiyeti nedir?” diye bir soru yöneltilmekte. Cevap olarak “doğuştan atanan cinsiyeti kadın/erkek, ancak kişinin cinsiyet beyanını bilmiyorum” tarzında cevaplar verebiliriz. Karşı taraf anlamadığını ifade ederse doğuştan atanmış cinsiyeti ve cinsiyet kimliğini kısaca açıklayabiliriz.

Sosyal hizmet uzmanları olarak birçok rapor yazıyoruz ve yönlendirme formları dolduruyoruz. Bu rapor ve formların birçoğunda cinsiyet sorulmakta, “kadın” veya “erkek” seçeneklerinden birinin işaretlenmesi beklenmekte. İkili cinsiyet sisteminin kapsayıcı olmadığı bilgisi ile cinsiyet sorusunun cevaplarına “kadın” ve “erkek” dışında “diğer” ve “belirtmek istemiyorum” seçeneklerinin eklenmesi için savunuculuk yapabiliriz.

Danışanlarımızın kimlik fotoğraflarındaki cinsiyet ifadesi ile yüz yüze görüşmedeki cinsiyet ifadesi birbirinden farklı olabilir. Danışanlarımızın bu konu üzerinden bizden veya herhangi bir çalışandan dolayı zarar görmemesi adına gerekli önlemleri alabiliriz.

Meslek örgütlerimizdeki amblem heteroseksüel ilişkiye ve çocuklu bir aileye işaret ediyorsa meslektaşlarımızla bunu tartışabiliriz. Sosyal hizmet uzmanları olarak yalnızca heteroseksüel ilişki içerisinde olan kişilerle ve ailelerle değil, herkesle çalıştığımızı hatırlatabiliriz ve amblemin kapsayıcı bir şekilde dönüştürülmesini gündemleştirebiliriz.

Sosyal hizmet uzmanı, danışanlar herhangi bir beyanda bulunmadan doğuştan atanmış cinsiyete göre “hanım, bey, kadın, erkek” gibi cinsiyet içeren ifadeler kullanmamalıdır. Danışanların doğuştan atanmış cinsiyetleri ile cinsiyet kimlikleri birbirinden farklı olabilir. Sosyal hizmet uzmanı danışanlar herhangi bir beyandan bulunmadan danışanların cinsel yönelimleri hakkında varsayımda bulunmamalıdır. Bu varsayım birçok farklı şekillerde yapılabilmektedir. Cinsel yönelimi hakkında herhangi bir beyanı olmayan bir danışanı heteroseksüel varsaymak, feminen olarak etiketleyerek, doğuştan atanmış cinsiyeti “erkek” olan bir danışanı gey varsaymak; maskülen olarak etiketleyerek, doğuştan atanmış cinsiyeti “kadın” olan bir danışanı lezbiyen varsaymak; trans bir danışanı heteroseksüel varsaymak, beyanda bulunmayan bir danışanın cinsel veya duygusal deneyimini dinlerken bir tek o deneyim üzerinden yönelim atamak ve danışanın biseksüel olabileceğini hiçbir şekilde düşünmemek verilebilecek örneklerden bazılarıdır. Bu yanlış örnekler ne yazık ki ikili cinsiyet sisteminin, heteronormativenin ve LGBTİ+’lara yönelik stereotiplerin sonucu olarak karşımıza çıkıyor. Ön kabuller, varsayımlar ve atamalar ile yürütülen süreç özellikle sosyal hizmetin zarar vermeme ilkesine ve danışanın bulunduğu yerden başlama tekniğine ters düşer. Söz konusu ters düşüş hali danışanla güven bağını kurmaya engel olabilmekle birlikte danışanlar başta cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği olmak üzere birçok konuda açılmamayı, hatta teması bitirmeyi tercih edebilir, ki bu gayet anlaşılabilir.

KAPSAYICI SOSYAL HİZMET

Brian O'neill

Bu kısa makalede özel olarak LGBT insanlardan ziyade genel olarak insanlarla ilgili sosyal hizmetler pratiği için bir ilke önermek istiyorum: hizmet alan herkesin, LGB olarak açıkça tanımlansın tanımlanmasın, bir düzeyde eşcinsel bir cinsel cazibeye sahip olabileceğini varsayalım. Dolayısıyla tüm cinselliklerden, toplumsal cinsiyet kimliklerinden, etnik ve ırksal arka-plandan, yeteneklerden ve sosyal sınıflardan gelen insanlar için etkin ve güvenli olan bir sosyal hizmetler yardımı sağlamak zorundayız. Bunun üzerine düşüncelerimi anlamama yardımcı olması için kendi kişisel ve mesleki hayat öykümü de gözden geçireceğim.

Ben 69 yaşında, geleneksel bir Katolik ailenin 7 çocuğunun en büyüğüm. Annem ve babamın ikisi de Kanada'nın kırsal bölgelerinden gelmişlerdi ve büyük bir kent olan Toronto'da yaşıyorduk. Aile içinde seks hakkında konuşulan şey sadece evlilik dışı seksin tüm biçimlerini yasaklayan Katolik ahlaki ilkeleriyle yaşamamız beklendiği idi. İlkokulu ve ortaokulu Katolik okullarında okudum ki onlar da bu değerleri daha da güçlendirmekten başka bir şey yapmadı. Homoseksüellerle ilgili duyulabileceğiniz tek söz onların sapkın, suçlu ve tehlikeli bir doğaya sahip olduklarıydı.

İlkokulda belirsiz bir biçimde de olsa diğer çocuklara karşı bir tür ilgim olduğunun farkındaydım; lisedeyse diğer çocuklara cinsel ilgi duyduğumun kesinlikle ayırdındaydım ancak 1960'larda olduğumuzdan, geylerle ilgili bir toplumsal tartışma yoktu ve eşcinsel bir cinsel ilişki veya aşk yaşayacağımı hayal dahi etmiyordum. En sonunda bundan "kurtulacağımı" düşünüyordum; bu yüzden de lise ve üniversite yılları boyunca kızlarla çıkmaya devam ettim. Ne var ki, elbette bu olmadı ve üniversitede bir başka öğrenciyle tanıştım;

kısa bir ilişkimiz oldu... 1960'larda olduğumuzu ve toplumda homoseksüelliğe ilişkin herhangi bir kabul olmadığını aklımızın bir köşesinde tutalım. Sonunda, 1971'de okuldan mezun olduğumda, "gey özgürleşme" hareketi doğuyordu ve kendimi geylerin kabul edilmesi için çalışan yerel gey gruplara katılarak "dışarı çıkmaya" başlamış buldum.

Benim sosyal hizmetler kariyerim 1968'de çocuk sağlığı – çocuk ve aile hizmetlerinde başladı. LGBT insanlar ayrımcılık karşısında henüz hukukî haklara sahip olmadığı için, kendi cinselliğini meslek yaşamımda gizledim... ve hizmet verdiğim kişiler de kendi eş-cinsel yönelimlerini gizliyordu... herkesin heteroseksüel olduğu varsayılıyordu. Kendi hizmetimde, hizmet verdiğim bazı kişilerin, hem ebeveyn hem de çocuk, eşcinsel yönelime sahip olduğunu düşünüyordum. Ne var ki bunu açıklamak için kendilerini güvende hissetmiyorlardı ve kimliklerinin bu yönünü gizlemek onların çatışma yaşaması ve acı çekmesi anlamına geliyordu. Maalesef, hizmet alan kişilerin yaşamlarının ilgili olabilecek cinsel yönlerini ifşa etmeye yetecek kadar güven hissetmiyordum. Bu nedenle, benim sosyal hizmetler pratiğim hizmet alan bazı kişilere etkin şekilde yardımcı olmada yetersizdir.

Neyse ki, eş-cinsel davranışları 1969'da etkin bir şekilde suç olmaktan çıkarıldı ve cinsel yönetim temelinde ayrımcılık 1970'lerdeki bölgesel insan hakları kararnameleri ve 1985'de federal anayasa tarafından yasaklandı. Bunu takiben Kanada'daki profesyonel sosyal hizmetler kurumlarının etik davranış kuralları da gey karşıtı ayrımcılığı yasakladı.

Sosyal Hizmetler üzerine yüksek lisansımı 1971'de ve doktoramı 2004'te bitirdim. Doktora araştırmam gey erkeklerin Kanada'da sosyal hizmetler eğitiminde neler deneyimlediklerine odaklıydı. Genel olarak, onların deneyimi, sosyal hizmetler okulları veya sosyal güvenlikle gey sorunlarının nadiren tartışıldığı yönündeydi ve hâlâ böylesi konular açma konusunda kendilerine pek güven duymuyorlardı. Eşcinsellik artık zihinsel bir hastalık olarak kabul edilmemesine rağmen, hâlâ insanların damgalandığı bir durum konumundaydı. Eş-cinsellik tartışmasının sessizleştirilmesinin yollarından birisi de sosyal güvenlik politikaları kadar sosyal hizmetler eğitimi pratikle-

rinden bu konulara itaatti. Bu soruna çözüm bulmak için yaptığımız ilk şeylerden birisi sosyal hizmetler okullarının müfredatının, sosyal güvenlik politikaları ve pratiklerinin LGBT konusunu kapsamasını savunmaktı. Savunduğumuz bir diğer şey de, sosyal hizmetler öğrencilerini farklı cinsel yönelimler ve toplumsal cinsiyet kimliklerinden insanlarla birlikte çalışabilecekleri şekilde yetiştirmekti.

1995'ten beri bir sosyal hizmetler okulunda bir öğretim görevlisi olarak akademik kariyerime başladığımdan beri, bu hedefler doğrultusunda çalıştım. Sosyal hizmetler çalışanlarının toplumsal cinsiyet beyanı, cinsellik, din, ırk, etnisite, yetenekler ve sosyal sınıf bakımından çeşitlilikleri de ihmal etmeden tüm insanlara etkin bir şekilde müdahale etmesine yardımcı olma konusunda önemli bir mesafe kat edildi. Benim öğretmeye çalıştığım kilit bir ilke, hizmet alan kişilerin otomatik olarak heteroseksüel olduklarını, onlar bize aksini açıkça söylemedikleri sürece, varsaymamamızdır; hepimiz farklı toplumsal konumlara sahibiz, onları tüm durumlarda her zaman göstermeyiz, ancak bunu tüm insanlar için güvenli ve etkin bir şekilde hayata geçirmeliyiz.

ELEŞTİREL BİR İNCELEME: SOSYAL HİZMETLER EĞİTİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

| Martin Higgins

İngiltere'nin 2002'de sosyal hizmetler alanında lisans eğitime başlamasının ardından Sosyal Hizmetler Reform Dairesi'nin 2013'te getirdiği yeniliklerin uygulanmasıyla zirvesine ulaşan sosyal hizmetler eğitiminde bir dizi önemli değişim yaşandı. Sosyal hizmetler değerlendirmeleri modernite, refleksif (düşünsel) modernite ve denetim toplumu gibi toplumdaki daha geniş eğilimlerle bağlantılandırılabilir. Bu daha geniş etkiler, değerlendirmenin kullanımını etkiler. Sosyal hizmetlerde değerlendirme kullanım "rutin"i, modernite, refleksif modernite ve denetim toplumu temaları arasında konumlandırılır. Bu temaların tarihsel olarak birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmış olarak görülmemesi gerekmesine rağmen, yine de sosyal hizmetler alanında sınırlı değerlendirme kullanımı mesleği aşarak toplumdaki daha geniş eğilimlere sirayet eder. Modernite, değerlendirmeleri etkin bir müdahale yolu bulmak ('sonuç veren') olarak anlar. Refleksif modernite değerlendirmeleri, içkin riskleri ve belirsizlikleri yönetmenin bir biçimi olarak ele alır: değerlendirmeler rutin hale gelir çünkü artık bir proje hakikatine veya başarıya erişmek için kullanılmazlar. Refleksif modernitede değerlendirmeler, çağdaş toplumun içindeki verili güvensizliği gizlemek için kullanılırlar. Denetim toplumu ise, neorigourismi nedeniyle ilk bakışta modernitenin öz-güvenine bir dönüş gibi görünebilir. Yine de, neorigourismini akıldan başka bir otoriteye dayanan bir kesinlik dayatmasını yeniden üretir. Değerlendirmeler, kültürel normları yeniden güçlendirerek kurumları onaylamak için kullanılır.

Sosyal hizmetler alanında bulunduğumuz yerden daha ileriye gidip gidilemeyeceği, sosyal hizmetler alanının Uluslararası Sosyal Hizmetler Alanında Çalışanlar Federasyonu gibi var olan kurumların eleştirel bir umut pedagojisi geliştirme hedefi temelinde ilerleyip ilerleyemeyeceğine bağlıdır. Benim çalışmamın kilit mesajı, sosyal hizmetler eğitimi değerlendirme çalışmalarının, geç-modernitenin temelinde yatan gerilimlerin aynası olduğudur. Dolayısıyla, sosyal hizmetler eğitiminin sosyal hizmetler alanında eleştirel bir pedagojik yaklaşım benimsemesi gerekmektedir. Eleştirel bir sosyal hizmetler pedagojisinin, eleştirel ve eğitime dönük olması nedeniyle, değerlendirme kullanımı rutinini pratikle gerçek bir birleştirme aracına dönüştürebilir.

LGBT için eleştirel bir umut pedagojisi, bu geç-modernite ve belirsizlik bağlamında görülebilir. Geleneksel heteronormatif belirsizlikler ve kültürel normlar, kesişimsellik gibi böylesi geç-modern kavramların kullanımıyla sorgu konusu edilebilir. Kesişimsellik, bireyler ve gruplar içindeki baskı ve çoklu çeşitlilik formlarını açığa çıkaran bir çerçevedir. Kesişimsellik, görünüşte homojen gruplar içindeki örtük farklılıkları görünür kılar ve sosyal hizmetler çalışanları ve öğrencilerinin çoklu baskıların etkisini anlamasına yardımcı olabilir (Todd and Coholic, 2015). Örneğin Todd ve Coholic (2015) makalelerinde kesişimselliğin dinsel köktencileri ve LGBT pozitif öğrencilerini eleştirel bir pedagojik alan içinde bir araya getirebilmek için nasıl kullanıldığını açıklar.

Sonuç olarak, eleştirel bir sosyal çalışma pedagojisi, değerlendirme kullanım rutinini pratikle gerçek bir birleşmeye dönüştürme potansiyeline sahiptir. Kesişimsellik gibi kavramlar heteronormatif pratiklere karşı bir geç-modern eleştirel tavır sunabilir. Böylesi bir sosyal hizmetler vizyonu mevcut sosyal hizmetler pratiğini dönüştürme olanağına sahiptir.

Referanslar

Higgins, M. (2015) Evaluations of social work education: a critical review, *Social Work Education, The International Journal*, 34 (7) s. 771-784

O'Neill, B., J., Swan, T., A. ve Mule, N. (eds) (2015) *LGBTQ people and social work: international perspectives*. Canadian Scholars' Press: Toronto.

Todd, S. ve Coholic, D. (2015) Christian fundamentalism and anti-oppressive practice social work pedagogy: rethinking the inclusion of fundamentalist beliefs within the queer-positive classroom, O'Neill, B., J., Swan, T., A. ve Mule, N. (ed) (2015) *LGBTQ people and social work: international perspectives* içinde. Canadian Scholars' Press: Toronto.

Neorigourism: çağdaş toplumun belirsizliğine verilen korkulu bir yanıt olarak anlaşılabilir. Kavram, müzakere ve tartışmaya açık olmayan bir değerler ve varsayımlar sistemini yeniden tesis etmenin bir biçimine işaret eder. Her toplum, rutinler ve ortak amaçlar tesis etmeye ihtiyaç duyar. Neorigourismi ayıran şeyse, onun geleneksel kurumların bugünün dünyasının açıklığına verdiği bir tepki olmasıdır

LGBTİ ÇOCUK VAR MI?

Umut Güner

“Hapishanede Çocuk” kitabı için Kaos GL’den yazı istendiğinde “LGBTİ Çocuk” kavramı tartışmalarını hapishane alanına nasıl taşıyabileceğimizi düşünmeye başladık.

Modern tıp cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konusunda mesele çocuk olunca kararsız kalıyor! 18 yaşın altında çocukların cinsel kimlik karmaşası yaşayabileceğini, bu yüzden hemen karar vermemek gerektiğini söylüyor. Buradan baktığımızda cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği sanki genç ve yetişkinlere aitmiş gibi duruyor.

Ancak ilkesel olarak bize eşcinsel, biseksüel, trans, interseks olduğunu söylemediği müddetçe cinsel yönelim ya da cinsiyet, cinsiyet kimliği ataması yapmamamız gerekiyor. Çocukların gelişimsel süreçleri birbirinden farklı olabilir, gelişimsel süreçleri gibi cinsel yönelimlerine, cinsiyet kimliklerine karar verme süreçleri de birbirinden farklı olabilir. Bunların birbirinden farklı olması yaygın olan heteroseksüel cinsel yönelim üzerinden bütün çocukların “heteroseksüel” olduğu ön kabulüyle hareket edersek LGBTİ çocukları görünmezliğe mahkum ederiz. Sonra da o “görünmezliğe mahkum ettiğimiz çocuklar var mı? Varsalar ne sorun yaşıyorlar?” sorusunu sorarız birbirimize. O çocukların en önemli sorunlarından biri “yok sayılmaları”. Eşcinsel, biseksüel, trans ve interseksleri yok sayarak yapılarını inşa eden toplumsal yapı; hapishanesini de heteronormatif bir şekilde inşa eder. Doğal olarak o hapishanede LGBTİ çocuklar var olamazlar; var olamadıkları için de sorunlarını da görünmez olur.

Türkiye’de çocukların etnisitesi olduğunu taş atan çocuklardan öğrendik. Aynı süreçte birçok çocuğun yetişkinlerle aynı suçları işledikleri için aynı cezaları aldıklarını hatta aynı cezaevlerine konulduklarını

öğrendik. Pozantı Cezaevi sürecinde çocukların maruz kaldığı cinsel saldırıları dile getirmelerinin ne kadar zor olduğunu ve durumun da çocuklar için ne kadar vahim olduğunu gördük. Cinselliğin halen ceza, ehlileştirme aracı ve işkence olarak uygulandığı hapishane sisteminde çocuk olmak ve LGBTİ çocuk olmak daha da zor olsa gerek.

Çocukların gelişimsel süreçleri devam ettiği için lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks çocuklar için Kaos GL kendi içinde ve eğitimlerinde “gökkuşağı çocukları” tanımını kullanmayı veyahut toplumsal cinsiyet rollerine uymayan çocuklar demeyi tercih ediyor.

Hapishane alanına taşıdığımızda “gökkuşağı” diyemez hale geliyoruz. Çünkü “gökkuşağı” gökyüzüne, özgürlüğe ait bir kavram ve bu çocuklar gökyüzünü görmemekle cezalandırılıyorlar.

“Toplumsal cinsiyet rollerine uymayan çocuklar” dediğimizde her seferinde toplumsal cinsiyet rollerinin pek de matah bir şeyler olmadığını da anlatıyoruz. Ancak çocukların sisteme uyum sağlayamadığı her durumda cezalandırmayı, hapsetmeyi kendine iş edinen adalet sistemi içinde negatif algılanacak bir durumdan da kaçınmaya imtina ediyoruz ve nihayetinde meselenin adını “Hapishanede LGBTİ Çocuk” koyarak ilerliyoruz.

● “Çocuk ve LGBTİ”

LGBTİ hakları mücadelesi çeyrek yüz yıla yaklaşıyor. Bu süreçte özellikle hem hareketin yaygınlaşması hem de internet vasıtasıyla LGBTİ’ler cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerine ilişkin sorulara daha erken yaşlarda cevap bulmaya başladılar. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini keşfetme ve kabul etme arasında geçen gelgitli sürecin tamamlanmasına “açılma” diyoruz. Eskiden “açılma” süreci LGBTİ’lerin gençlik yaşlarına tekabül ederken, artık heteroseksüel ergenler gibi ergenlik sürecinde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine ilişkin soruları ergenlik döneminde yani çocukluk döneminde yaşıyor ve cinsel yönelimini adlandırmaya başlıyor. Bu süreçte biz de çocuk alanına ilişkin temasımızın nasıl olması gerektiği sorusunu LGBTİ hareketi olarak yeni cevaplamaya çalışıyoruz. Bu yazı tam da bu tartışmaları gerçekleştirdiğimiz bir aşamada yazılıyor.

● “Hapishane ve LGBTİ” ve “LGBTİ Hapishanesi”

“Hapishane”ye ilişkin tartışmalar LGBTİ hareketin içinde Kaos GL Dergisi üzerinden takip edilebilir. Dergi yayınlanmaya başladığı andan itibaren tutuklu ve hükümlülerin talepleri doğrultusunda ücretsiz gönderiliyor. 90’larda “kardeşime dokunma” kampanyasına paralel mektup kampanyaları üzerinden ilerleyen süreç 2004 yılında Eşcinsel Trans Tutsak Ağı sürecinde yapılan birkaç etkinlikle komisyon kurulmaya çalışıyor ancak çok ilerleme kat edilemiyor.

2005-2006 döneminde vicdani retçi Mehmet Tarhan’ın hapishane sürecinde Kaos GL ve Ankaralı anarşistler tarafından yeniden hapishane konusu LGBTİ hareketin içinde gündemleşti. Ancak LGBTİ tutuklu ve hükümlülerden özellikle 2000’lerin ikinci yarısından itibaren LGBTİ örgütlere talepler daha fazla gelmeye başladı. Bu konuda CİSST’in Hapishanede LGBTİ Olmak üzerinden yürüttüğü çalışmalar da LGBTİ hareketin gündemine daha fazla girmesini sağladı.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin de bu alanda çalışan LGBTİ örgütleriyle masaya oturduğu alanlardan biri “hapishane”. Çünkü LGBTİ tutuklu ve hükümlüleri heteronormatif hapishanede nereye koyacağını bir türlü bilmiyor. Bir türlü bilmediği içinde en iyisi ayrı bir hapishane yapılması olduğuna karar veriyor ve LGBTİ hapishanesi yapmak için kolları sıvıyor. Bunu yaparken de LGBTİ tutuklu ve hükümlülerin taleplerinin bu olduğunu söylüyor ve bunu böyle meşrulaştırıyor. Burada LGBTİ tutuklu ve hükümlülerin taleplerinin doğrudan ayrı bir hapishane değil, diğer mahkumların kendiliğinden faydalandıkları kısıtlı imkanlardan faydalanma talebi olarak değerlendirmek gerekir. Çünkü mevcut hapishaneler LGBTİ tutuklu ve hükümlüleri koruyamayacakları ya da hapishanede düzeni sağlayamayacakları endişesi ile diğer tutuklu ve hükümlülerin faydalandığı hizmetlerden LGBTİ tutuklu ve hükümlüler faydalanamıyor. Hapishaneler kompleks yapılar içinde yapılmış olsalar bile cinsiyetli hapishaneler olduğu için özellikle geçiş sürecinde olan ya da geçiş sürecini tamamlamak istemeyen trans mahkumları nereye koyacağını bilemeyen bir hapishane ile karşı karşıya kalıyoruz.

“Çocuk, LGBTİ ve Hapishane” bu üç kavramın yan yana gelmesi için bu üç ayrı alanın LGBTİ hareketin içinde nasıl gündemleştirdiğinin kısaca aktarırken “hapishanede LGBTİ çocuk” olmak meselesinin hem çocuk alanında, hem LGBTİ alanında hem de hapishane çalışmaları alanında yeni gündemleşmeye çalışıldığının ve bu yazının aslında bu tartışmayı geliştirmesi amacıyla yazıldığının altını bir kez daha çizmek isteriz.

Kaos GL’nin destek olduğu çocuklardan biri Ankara Çocuk Eğitim Merkezinde tutulan trans çocuk A. İdi. A’nın hikayesi bizim hapishanede çocuk kavramı ile tanışmamıza vesile oldu.

A’nın annesi gündeliğe temizliğe giden ev eksenli çalışan bir kadın. Gittiği evlerden birinin oğlu ile A arasında cinsel yakınlaşma oluyor. Bunu fark eden aile A’dan ve annesinden şikayetçi oluyor. A bu olay gerçekleştiğinde 15 yaşında, mahkeme sürecini nasıl geliştirdiği ve ceza aldığı farkında değil. Sadece İzmir’deki Çocuk Eğitim Merkezi’ne gitmeden önce annesi bir süre orda kalması gerektiğini anlatıyor. İzmir’deki Çocuk Eğitim Merkezi’nin müdürü bu çocukla ne yapacağını bilemediği için, A’ya “Senin gibilerden Ankara Çocuk Eğitim Merkezi’nde çok var. Sen oraya git” diye yönlendiriyor. A, bu yönlendirme sonrasında verdiği dilekçe ile Ankara Çocuk Eğitim Merkezi’ne geliyor. Geldiğinde İzmir’deki ‘müdür amcanın’ söylediği gibi olmadığını fark ediyor. Ankara Çocuk Eğitim Merkezi’ndeki sosyal hizmet uzmanı ve hapishanede çocuk olmak üzerine yüksek lisansını yapan sosyal hizmet uzmanı arkadaşımız vasıtasıyla biz A. ile tanıştık.

A trans eğilimleri olduğu için diğer çocuklardan ayrı tutulmasına karar verilmiş ve yetişkin misafirhanesinde kalıyordu. A’nın ayrı tutulması konusunda iki gerekçeleri vardı. Sosyal hizmet uzmanı gerçekten iyi niyetli olduğu için A’ya çürük elma muamelesi yaptığını düşünmüyorum ancak yine de cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayırmıcılığının en bariz görünür olduğu alanlardan birinin “araya mesafe koymak” üzerinden şekillendiğini unutmamak gerekiyor.

İkincisi de A’yı akran zorbalığına karşı korumak. Çünkü gerçekten A akranları tarafından zorbalığa maruz kalabilir ve sosyal hizmet uz-

manı da onu 7/24 koruyamayacağı için böyle bir önlem aldı. Ancak bu aynı zamanda Çocuk Eğitim merkezi denilen “kapalı, ıslah etmesi beklenen” merkez içinde çocuğun tekrardan tecrit edilmesine yol açmaktadır. Çocukla görüşmelerimizde çocuğun Çocuk Eğitim Merkezi üzerinden “ceza aldığını” ve ıslah edilmek için orda tutulduğunu fark etmediğini gözlemledik. A için merkez sadece internete istediği zaman giremediği, annesinin ve ablasının kıyafetleri ile “kadın” olamadığı ama iyi insanların ona sevgi gösterdiği bir merkezdi. Kolluk kuvvetleri, mahkeme çocuğun suçlu olduğuna ve tecrit edilmesi gerektiğine karar verdi. Hem kovuşturma sürecinde hem de yargı sürecinde kimse bunu A’ya anlatma gereği duymadı.

SOSYAL HİZMETLERİN LGBTIQ'LERE KARŞI SORUMLULUKLARI

Nick J. Mulé

Sosyal hizmetler ve LGBTIQ'ler arasındaki ilişki düşünüldüğünde, uluslararası sosyal hizmet kurumları tarafından belirlenen etik ve ilkelere bakmak önemli bir başlangıç noktasıdır. Bir gözümüzü sırasıyla Türkiye'nin sosyal hizmet disiplini ve LGBTIQ topluluklarının mevzu bahis olduğu gelişimsel aşamanın özellikle üzerinde tutarak, Türkiye gibi bir ülkedeki LGBTIQ'ler ile söz konusu etik ve ilkeler arasındaki ilişkilere bu noktadan bakmak son derece önemlidir. Ben kendi adıma, disiplin ve bu toplulukların kendi konumları hakkındaki düşüncelerinden tümüyle bağımsız olarak, tam da ezilenlerin ihtiyaçları için toplumsal adaleti adres göstermeye adanmış gerçek doğası nedeniyle sosyal hizmetlerin LGBTIQ'lere karşı bir sorumluluğu olduğu konumunu benimsiyorum.

● Uluslararası Sosyal Hizmet Etik ve Prensipleri

Hem Uluslararası Sosyal Hizmetler Federasyonu (IFWS/USHF) hem de Uluslararası Sosyal Hizmetler Okulları Birliği'nin (IASSW/USHOC) Temmuz 2014'te onayladığı yeni bir küresel sosyal hizmet tanımında şöyle yazar: "Sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı prensipleri sosyal hizmetlerin merkezindedir". Ayrıca, tanımdan alınan bu kesit toplumsal değişime bir adanmışlığa işaret eder ve sosyal hizmet ve toplumsal dönüşüm, insanların süreç içinde olumlu yönde gelişimi, güçlendirilmesi ve özgürleştirilmesi çerçevesinde birbirini destekler. Bu tanımlama, pratiklerimizin kendileri aracılığıyla toplumsal adalet katkıda bulunduğu insan hakları ve onuruyla ilgili olarak sosyal hizmet disiplinine adanmış ve genel

kabul görmüş etik ve ilkelerden türetilir. Bu etik ve ilkelere ek olarak, cinsel yönelim ve cinsiyet ifadeleri üzerine tanınma ve bu karakteristikler çeşitliliğinin farklılaşan biçimlerde nasıl ele alınabileceğine dönük ISFW metinlerinin kabulünden söz edilebilir. Bazı ülkelerde, cinsî ve cinsel çeşitlilik için bazı kısıtlamalar olabilir ve bunlar yasal yaptırımlar ve/veya sosyal damgalamalar biçiminde olabilir. Yine de, sosyal hizmetler mesleği kurtuluş için mücadele eden genel LGBTIQ özgürlük hareketiyle kamusal bir şekilde yan yana gelir.

● **Türkiye'nin LGBTIQ ve Sosyal Hizmetler Senaryosu**

LGBTIQ'lerin hem hukukî haklarının sınırlı olduğu, hem de toplumsal yaptırımlarla karşı karşıya kaldıkları Türkiye gibi bir ülkede uluslararası baskı, pek çok ülke LGBTIQ'lerin özgürleşmesini desteklediğinden, çok önemli bir araçtır. Bölgesel olarak bu durum Türkiye'nin katılmaya can attığı AB'yi de kapsamaktadır. Türkiye'de bir disiplin olarak sosyal hizmetlerin sadece yarım yüzyılın biraz üzerinde bir geçmişe sahip olduğu düşünüldüğünde, sosyal hizmetlerin bu ülkede görece genç olduğu söylenebilir. Yine de, Türk sosyal hizmetler mesleği gelecekteki Türk sosyal hizmet çalışanlarını eğiten Türk üniversitelerindeki sosyal hizmetler okullarının sayısının hızla yükselmesiyle büyümeye devam etmektedir. Örneğin Türk Sosyal Hizmet Alanında Çalışanlar Derneği (TASW/TSHAÇD) hem ISFW'nin hem de IASSW'nin üyesidir. Dernek, Türkiye'yi her iki uluslararası sosyal hizmetler kurumunun gerektirdiği şekilde insan hakları ve toplumsal adaleti yüksekte tutan etik ve ilkelere doğrudan bağlamaktadır. Türkiye'deki LGBTIQ'lerin talebi düşünüldüğünde, sosyal hizmetler mesleği LGBTIQ sorunlarını çözmede kilit bir role sahiptir.

O halde sosyal hizmetler ağı, LGBTIQ Türklerinin insan hakları, onuru ve öz-saygısına dikkat çekmede nasıl rol oynayabilir? İlkin ve öncelikli olarak, Türk sosyal hizmetler alanı, KAOS GL ve diğer Türk LGBTIQ gruplarıyla çalışma stratejileri ve iletişimi tesis ederek Türk LGBTIQ'lerle birlikte çalışmalıdır. Türkiye'nin LGBTIQ'lerine kendi sorunlarını belirleme ve eğer olacaksa hangi müdahalenin en faydalı olacağını belirlemesine imkân tanınması bakımından, bu önemlidir. Böylesi bir yaklaşım, LGBTIQ'lerin istedikleri yaşamları kendilerinin

belirlediği bir LGBTIQ özgürleşme perspektifiyle de uyumludur. Etkin sosyal çalışma müdahalesinin bir amacı da kurtuluş çabasında olanlarda öz-belirlenim hakkını tesis etmektir.

İkinci olarak, sosyal hizmetler bir istihdam alanı olarak yaşam ve toplumun en uzak köşelerine bile ulaşabilecek kadar geniş kapsamlıdır. En mikro düzeyde, sosyal hizmet alanında çalışanlar bireylerle, çiftlerle, ailelerle ve gruplarla cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği ve ifadesiyle ilgili sorunları çözmede hassas ve korunaklı bir biçimde ilişki kurabilir ve müdahale edebilirler. Orta düzeyde, sosyal hizmetler toplumla uyum ve kalkınmayı, kamu eğitimi ve toplumsal cinsiyet ve cinsel çeşitliliği kabul eden ve kutlayan daha açık ve kucaklayıcı bir toplumu besleme gibi konuları içerebilir. Makro düzeydeyse, sosyal hizmetler alanında çalışanlar haklar, yardımlar, kaynaklar, araştırmalar ve hizmetler bakımından LGBTIQ'leri tanıyan daha kapsayıcı politikaları hayata geçirmek için kendi ses ve müdafaa yeteneklerini kullanabilirler.

Üçüncü olarak, baskıcılık ve güç temelli pratik usullere karşı işlevini etkin bir şekilde gösterebilmesi için, sosyal hizmetlerin içinde çalıştıkları ortam ne olursa olsun tüm çalışmalarında toplumsal cinsiyet ve cinsel çeşitliliğine yargılayıcı olmayan bir yaklaşım benimsemesi gerekir. Sosyal hizmetler çalışanları çocuklar, gençler, yetişkinler veya yöneticiler, etnik ayrımcılık mağduru gruplar, engelliler, zihinsel sağlıkları yerinde olmayanlar veya herhangi bir dinin mensuplarıyla çalışabilirler. Sosyal hizmetler alanında çalışanlar sosyal güvencilerde, sağlık alanında, konut, eğitim, ceza infaz kurumlarında vs. çalışabilirler; cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliği ve beyanı konusunda açık bir zihne sahip olmak ve bunu sürdürmek LGBTIQ insanların ve dostlarının sorunları ve kaygılarını hassas bir şekilde çözmede çok daha etkin müdahalelerde bulunacaktır.

Son olarak ve en önemlisi, sosyal hizmetler alanında çalışan görevlinin, işine homonormatif bir neoliberal yaklaşım benimseyerek harsa neden olmamasıdır. Heteroseksizmin ve natrans durumunun yaygınlığı, LGBTIQ'lerin hayatlarını nasıl yaşaması gerektiğini farkında bile olmadan tanımlayabilir. LGBTIQ özgürleşmesinin dostu olan saygılı ve saygın bir yaklaşım kendi hayatlarını seçtikleri gibi yaşama

konusunda LGBTIQ'lere yardımcı olan bir karşılıklı ilişki tesis eder. Sosyal hizmetler alanına bu yaklaşımda etkin olması için yardımcı olacak etkin bir araç, öncelikle LGBTIQ olduğu bilinen sosyal hizmetler çalışanlarının görünür olmasını sağlamak ve ikinci olarak da LGBTIQ toplulukları ve nüfusuyla çalışmanın hassas, etik ve etkin araçlarından öğrenmek.

● Sonuç

Sosyal hizmetler, kişisel saygınlık, insan hakları ve toplumsal adalete bağlılık temelinde LGBTIQ bireylere karşı doğrudan ve önemli bir sorumluluğa sahiptir ve bu durum, uluslararası kurumlarının etik ve ilkelerinde belirtilir. Türkiye'deki hem sosyal hizmetler alanı hem de LGBTIQ topluluklarıyla ilerlemeci kalkınma, ikisi arasında var olan kurtuluş için ortak hedeflerde mevcuttur. İster mikro, orta ister makro düzeylerde, sosyal hizmetler LGBTIQ Türk toplulukları, ikincisinin tam da bu topluluğun kendisi tarafından tanımlandığı gibi özgülleşmesi bakımından birlikte çalışabilir. Sosyal yaşam ve LGBTIQ toplulukları arasındaki ilişki genel olarak önemli bir ilişkidir ve bu ilişkinin toplumsal adaletin karşılıklı hedeflerine katkı sağlayabilmesi için beslenmesi gerekir.

GEY VE BİSEKSÜEL ERKEK SEKS İŞÇİLERİNİN SOSYAL VE SAĞLIK HİZMETLERİNDE KARŞILAŞTIĞI ZORLUKLAR

Hans Knutagård

Gey ve biseksüel erkek seks işçilerinin sosyal ve sağlık hizmetlerinde yarın karşılaşılabilecek zorluklar nelerdir? Bu kısa makalede, bir vaka çalışması olarak, genç bir İsveçli gey erkek seks işçisini farklı mekânlarda; bir genelevde, bir eskort kurumunda ve onun özel işinde nasıl izlediğimi tanımlayacağım. Amaç, karşı karşıya kaldıkları ayrımcılık ve damgalama karşısında erkek seks işçileri için sağlık eşitliğini güçlendirme ve HIV'den korunma biçimlerini araştırmak. Çalışma sekiz yarı-yapılandırılmış niteliksel görüşme, resmi olmayan sohbetler, etnografik saha çalışması ve Ethan'ın kişisel günlüğüne erişimi de içeriyor. Veriler, kodlamaların ve materyalin toplanması birbiriyle ilişkili süreçlerdir. Materyali analiz etmek için kullanılan teorik konumlar ise sosyal sermaye ve kültürel tarihsel aktivizm teorisine dayanmaktadır.

Erkek seks işçileri üzerine araştırma, kadın seks işçileriyle kıyaslandığında, son dönemde artış göstermiş olmasına rağmen hâlâ nadirdir. İnsanların seks hizmeti alıp satma olgusu ve seks ticareti sektörü İsveç'teki kamusal gündemin üst sıralarda olagelmıştır. Seks işçileri olgusu üzerine geniş bir perspektifler çeşitliliği mevcuttur. Buna rağmen, söylemde iki majör tema arasında ayrım yapmak mümkündür. İlki, bir mağdur olarak seks işçisidir – burada o, kendi yaşamı üzerinde ve seks hizmeti satış ve ticaretinde sınırlı bir kontrolü olan bir

birey olarak değerlendirilir. Öte taraftan, seks işçisinin kendi yaşamı ve işinin kontrolüne sahip olduğu bir durum da vardır. Bu makale, erkek seks işçilerinin hem mağdur hem de aktör olduğunu varsayar. İkinci olarak, çalışmaların çoğu, perspektiflerini seks işçisinin kişisel karakteri veya çevresine dayandırır. Bu makale hareket noktasını, bu iki perspektifin, seks hizmeti satan kişi ile seks hizmeti satma etkinliği arasındaki karşılıklı etkileşimde karşılaştığı yerden almaktadır.

● O halde çok kısaca Ethan'ın öyküsü nedir?

Ethan (takma isim) 1984'te, farklı etnik arka-planlar ve farklı dinlerden gelen ebeveynlerden, İsveç'te doğdu. Bunun sonucunda belirsiz bir Akdenizli ve androjen bir dış görünüşü vardır ve bu görünüş onu daha genç göstermektedir. Ethan bu özelliğini seks işçiliği konusunda da bir avantaj olarak kullanmıştır. Ethan cinsel açıdan her zaman oldukça aktifti. Onu destekleyen bazı arkadaşları bulduktan sonra lisede gey olduğu "açığa çıkmaya" başladı. 14 yaşında Ethan bilinçli bir şekilde ilk defa seks hizmeti sundu. İnternet'teki bir gey topluluğu sitesinde arkadaş ararken, 40 yaşındaki bir erkekten ücret karşılığında seks yapma teklifi aldı. Bu Ethan'a oldukça ilginç gelmişti ve denemek istiyordu. Cinsel ilişkinin karşılığında Ethan 200 euro aldı. Bu deneyime dayanarak artık stratejik olarak seks hizmeti satmaya başladı ve bu sayede pazarlık ve sosyal yetenekler ile müşterilerinin istediği cinsel faaliyetlerde maharet kazandı.

Ethan 20 yaşındayken yaz boyunca Avrupa'da seyahat etti ve büyük bir başkenti gezerken parası tükenince şansını denemeye karar vermişti. Ethan bununla ilgili olarak günlüğüne, "Bir macera gezisindeyim" diye yazmıştı. Cebinde sadece 50 euroyla, kaldığı genç hostelinde gey haritasını açtı ve hemen köşede bir gey genelevi buldu. Genelevde Ethan, müşterilerini seçebiliyor ve cinsel tercihleri kendininkiyle uymayan bir müşteriye hizmet etmek zorunda kalmıyordu. Kendi anlatımına göre genelevde çalışırken kendisini çok güvende ve deneyimli hissediyor; aynı zamanda da kendi yaşamı üzerinde en fazla güce sahip olduğu bir dönemde olduğunu düşünüyordu. Genelevde tam zamanlı olarak çalışmak, ona hem mali kaynak sağlamış hem de karşılık elde edebileceği bir arkadaş ağı oluşturma, sosyal

sermaye, imkanı vermişti. Ethan küçük bir oda kiralayabilmiş ve aynı zamanda gelecekteki mesleği için eğitim alma olanağı bulmuştur. Genelevde çalışma böylece, paraya ihtiyacı olduğunda başvurduğu yarım zamanlı bir işe dönüştü.

Bir yıl sonra Ethan bir gey eskort hizmetinde çalışmaya başladığında yine paraya ihtiyacı vardı. Ethan, seks türü veya ödeme biçimi konusunda müşteri üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmayan bir nesne gibi hissediyordu kendini. “Sanki tüm onurum benden alınmıştı” diyordu. Acenta’nın onu ne zaman arayacağı konusunda hiçbir kontrolü yoktu; çalışması gereken saatler üniversitedeki eğitimiyle çakışabiliyordu. Ethan kendisini, farkında olmadığı ya da etkilemeyeceği faktörler yüzünden seçilen bir ticari meta gibi hissediyordu. Bir yerden taksiyle alınıyor ve bilmediği bir yere götürülüyor, seks hizmetinden önce müşteriyi hiçbir şekilde iletişim kurmuyordu. Bu yaklaşım Ethan’a, hayattaki hedeflerini yerine getirme konusundaki isteğini kaybetmesiyle sonuçlanan büyük bir darbe vurdu. Kontrole sahip olmadığına, kendisini kontrol edecek takati yokmuş gibi hissediyordu, sanki karşılaştığı durumların bir kurbanıydı. Ethan, tam zamanlı eğitime devam ettiğinden bir süreliğine akademiye geri dönmüş ve aktif seks hizmetini bırakmıştı. Üç yıl sonra Ethan kendi işini kurdu ve kendi küçük işletmesinin şefi olarak, işin başında olmayı, kontrol ve organize etmeyi deneyimledi. Şimdi kendisini dilediği gibi takdim edebilir ve performe edeceği veya yer alacağı seks türünü detaylı şekilde tarif edebilirdi.

● **Bunu nasıl anlayacağız?**

Önemli bir faktör de, kültürel tarihsel aktivite teorisi temelinde, bir bireyin diğer insanlar veya kendi sosyal alanındaki kimseyle doğrudan buluşmamasıdır; onlar insani faaliyet aracılığıyla dolayımlanır. Bir birey bu faaliyetler aracılığıyla gelişir ve bu faaliyetler sonsuz bir hareketler, değişimler, yeniden modellemeler ve gelişme sürecidir. Bir kişi, yaşamı boyunca, bilinçli ya da bilinçsiz olarak parçası olduğu “kendini harekete geçiren” bir dizi faaliyette bulunur. Gündelik etkinliğin ve bireysel “harekete geçmenin” tümünde de, kişi deneyimlere sahiptir ve bu deneyimler aracılığıyla kendi benlik saygısını ve

kişiliğini inşa eder. Bu diyalektik ilişkide, kolektif gelişme her zaman kişisel gelişmeyi önceler ve bu nokta, benim bulgularımda analiz ettiğim bu çift-tarafli perspektifte mevcuttur.

Birinci olarak, değişik faaliyetlerde Ethan diğer insanlarla bir araya gelir ve diğer ortamlarla etkileşim içine girer. Seks ticaretinde olduğundan, bu faaliyetin içinde olan insanlarla buluşur ve dolayısıyla aldığı tavsiyelerin çoğu da benzer faaliyetler için olacaktır. Öte taraftan, yalnızca en yakın arkadaşları onun seks hizmeti verdiğini bilmektedir; damgalayıcı bir şey olduğunu bildiğinden seks hizmeti sattığını ailesine ve başkalarına, annesine bile açıklamamıştır. Bu nedenle onların desteğinden faydalanamıyor, seks hizmetini gizlemek inanılmaz enerji ve vaktini alıyor, bu durum da onun için stresli oluyordu. İkinci olaraksa, başlangıçta, seks hizmetinden para kazanmak onun için bir başka amaçtı, ancak sonunda sosyal sermayesinin erimesiyle, seks onun için temel faaliyet haline gelmişti. Sosyal sermaye kavramı, kişisel düzeyde, amaç-hedefli faaliyetlerce harekete geçirilmiş ve erişilir olan sosyal yapılarda saklı olan kaynaklarla birlikte, ödeme bulabilmek için sosyal ilişkilere yapılan bir yatırım olarak tanımlanır. Ben Ertan'ı zaman içinde izlerken, o özellikle de tümü az ya da çok seks hizmetiyle bağlantılı olan, sadece sınırlı bir dizi faaliyet içindeydi. Yaşamda bir değişime gitmek için, diğer faaliyetlerindeki insanlarla daha genel bir ilişki türü geliştirmeye ve sürdürmeye ihtiyacı bulunmaktadır.

● HIV/sağlık korumasına yeni ve farklı yaklaşımlar düşünmek

Sosyal güvenlik hizmetleri, Ethan'a yardım teklifi sunma konusunda başarısızdır. Üstelik Ethan, yeterli eğitimsel ve istihdam vasıflarına sahip değildir. Sosyal hizmetlerin ve kamu sağlık programlarının erkek seks işçilerini bir sorun olarak kabul etmemesi ve internet kullanımı gibi bir dizi geniş müdahaleyle ulaşabilmek için yeni teknolojileri anlamaması da iki büyük sorun teşkil eder. HIV-koruma hizmetleri özellikle de internet üzerinde oldukça işlevli olduğundan toplum da kendi HIV-koruma stratejilerini yeniden düşünmek zorundadır. Benim çalışmamın kilit bulgusu, dışsal seks hizmeti faaliyeti, bir gene-

lev, bir eskort acentesi ve onun kendi özel işi ile genç bir adamın iş yeri sahipliğine dönük içsel tecrübesi (acente kapasitesi) arasında karşılıklı bir bağlantı olduğudur. Üstelik, seks hizmeti satma faaliyetleri, toplumun daha geniş yapılarında saklı bulunur. Bu durum, Ethan'ın seks hizmetini utanç verici, damgalayıcı ve görünmez kılan faaliyetlerdeki normları ve eylemleri organize eder. Acente düzeyine bağlı olarak, Ethan'ın mağduriyete açıklıkla başa çıkma yetisi ve bilinci değişmiştir. Bulgular, özellikle de seks hizmeti faaliyetlerine bağlı olarak, başta internet kullanımı olmak üzere, şimdi HIV/sağlık korumasına yeni ve farklı yaklaşımları yeniden düşünmemiz gerektiğini göstermektedir. Çalışma, kişilerin kendi yaşamlarının idaresinde olduklarında, sağlıklarını ve sosyal ve ekonomik geleceklerine özen göstermesinin çok daha muhtemel olduğu sonucuna ulaşır.

LEZBİYEN, GEY, BİSEKSÜEL VE TRANS SAĞLIK YETERSİZLİKLERİ: SOSYAL HİZMETLERDE ULUSLARARASI PERSPEKTİFLER

Julie Fish ve Kate Karban

- **Sosyal hizmetlerin sağlık eşitsizlikleriyle mücadeledeki rolü için uluslararası zorunluluk**

İnsanların toplumsal koşullarının, sağlık ve sıhhatleri üzerinde giderek artan bir etkiye sahiptir. Önyargı ve ayrımcılık, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans (LGBT) insanların yaşamlarını sınırlar ve sağlık alanında eşitsiz sonuçlar oluşmasına katkıda bulunurlar; bu kitap sosyal hizmetlerin LGBT'lerin karşılaştığı sağlık eşitsizliklerini çözmede ve olumlu sosyal bakım sonuçlarını teşvik etmede nasıl işlev gösterebileceğini açıklar.

- **İnsan hakları yaklaşımları**

Evrensel beyannameden yaklaşık yetmiş yıl sonra, LGBT insanların insan hakları, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından Herkes Özgür ve Eşit Doğar (Born Free and Equal) (BM, 2012) isimli çığır-açıcı bir belgeyle kabul edildi. Söz konusu belge tüm üye ülkelerin uygulamak durumunda olduğu, LGBT insanları için beş başlık ve koruma belirleyen çekirdek bir hukuki zorunluluk belirler. Bununla birlikte söz konusu beş ilke, LGBT insan hakları için küresel bir öncelik oluşturan sosyal koruma ve sağlık hakkını da kapsayan Yogykarta İlkeleri'nde özetlenen hak sayısına (29) göre oldukça yetersizdir. (Uluslararası İnsan Hakları Hizmeti (IHSR), 2007).

İnsan hakları yaklaşımları insanların sağlığı üzerine etkide bulunan toplumsal ve politik adaletsizliklere uluslararası bir perspektif getirmeye çalışır. Pek çok ülkede, LGBT insanlar BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin kapsadığı hak ve özgürlüklerden faydalanamamaktadır. 76 BM üyesi ülkede, yetişkinler arasında karşılıklı rızaya dayalı eş-cinsel davranış hapisle sonuçlanan bir şekilde cezalandırılmaktadır; üstelik, beş ülkede eş-cinsel davranış ölüm cezasıyla karşılaşabilmektedir. İnsan hakları yaklaşımları insanlık için temel olan hakların eksikliğinin sağlık ve sıhhat üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu kabul eder. Söz konusu yaklaşımlar, insanların aile ve özel yaşamlarına saygı, aşağılayıcı muamele görmeme hakları ve kendi yaşamları üzerinde kendi kontrollerine sahip olma ve kamu kurumlarından adil ve eşit hizmet alma özgürlüğünü koruduğundan sosyal hizmetler alanıyla da ilgilidir (Fish, 2009; 2012).

Bir sosyal hizmetler çalışanı, genç bir LGBT insanını okulda veya sağlık alanında bir homofobik saldırıdan korumak için müdahale ettiğinde; bir sosyal hizmetler çalışanı LGBT hizmetlerinden faydalanan bir engellinin kendi yaşamını yönetmek için daha fazla şansa sahip olmasını sağladığında veya bir sosyal hizmetler çalışanı yaşlı bir LGBT insanının maruz kaldığı toplumsal izolasyonu kabul ettiği ve onu ıslah etmek için stratejiler belirlediğinde, sosyal ve sağlık eşitsizliklerini çözmeye ve yaşam kalitesini geliştirmeye katkı sağlamış olurlar. Günlük pratikte, bu müdahaleler sosyal hizmetler alanı için olmazsa olmaz olarak tanımlanabilir, ancak sosyal hizmet çalışanları genellikle toplumsal eşitsizliklerin etkisini hafifletmede insan sağlığının faydalarından habersizdirler (Fish ve Karban, 2013).

● Her çocuğa hayatta en iyi şansı ver

Bir çocuğun yaşamının ilk yılları süresince olanların, onun sağlık ve sıhhati üzerinde uzun dönemli bir etkisi vardır. Bu etki onların zihinsel sağlığını, eğitim başarılarını ve gelecekteki ekonomik konumlarını da kapsar. Sosyal hizmetler çocukları şekillendiren bu yıllar boyunca aile desteği ve erken müdahale (Sure Start, Homestart ve Think Family gibi programlar dâhil olmak üzere) yoluyla kilit bir rol oynarlar ve çocukların zarar görmemesi için onları koruyarak, kamusal bakım

alanında çocukları desteklerler. Sosyal hizmetler çalışanları potansiyel koruyucu ebeveyn havuzunu genişleterek çocuklara hayattaki en iyi başlangıcı verebilirler. Pek çok ülke son dönemde hayata kötü bir başlangıç yapmış olan veya doğdukları aileden ayrılmış çocuklar için bakım ve evlat edinme hizmetlerinde LGBT insanların yer almasını sıcak karşılamıştır. Kimi araştırmalar LGBT insanlar tarafından evlat edinilen çocuklar için sonuçların olumlu olduğunu göstermektedir: Onlar da en az heteroseksüel çiftlerin evlat edindikleri kadar başarılıdırlar (örneğin Mellish vd. 2013).

Sosyal hizmetler LGBT çocukları ve genç insanların hayata en iyi başlangıcı yapmasına, genç insanları pozitif LGBT kimlikleri geliştirmek için destekleyerek katkı sağlayabilir. Sosyal hizmet çalışanları çocukları evlat edinmek isteyen ailelere veya koruyucu aile bakımına yerleştirmede merkezi bir rol oynayabilir ve ailelerle çocukları eşleştirme süreci cinsel yönelimleri ve toplumsal cinsiyet kimlikleri ne olursa olsun koruyucu ve bakıcıların yetenek ve vasıflarını kabul etmelidir.

Referanslar

- Fish, J. (2008) Navigating Queer Street: Researching the Intersections of Lesbian, Gay, Bisexual and Trans (LGBT) Identities in Health Research. *Sociological Research Online*, cilt 13, sayı 1, <<http://www.socresonline.org.uk/13/1/12.html>>.
- Fish, J. (2009). All things equal? Social work and lesbian, gay and bisexual global health inequalities. P. Bywaters, L. Napier & E. McLeod (Ed.) içinde, *Social work and global health inequalities: Policy and practice developments* (s. 144-149). Bristol: The Policy Press.
- Fish, J. ve Bewley, S. (2010) Using human rights based approaches to conceptualise lesbian and bisexual women's health inequalities. *Health & Social Care in the Community*, cilt 18, sayı 4, 355-362.
- Fish, J. ve Karban, K. (2013) Health inequalities at the heart of the social work curriculum. *Social Work Education* 01/2013; online. DOI:10.180/02615479.2012.742502nd productivity
- Uluslararası Sosyal Hizmetler Çalışanları (IFSW) (IFSW) (2008) Policy Statement on Health. Erişim 27.8.13: (<http://ifsw.org/policies/health/>).
- IFSW / IASSW / ICSW (2012) The Global Agenda for Social Work and Social Development: Commitment to action. Erişim 1.9.2013: <http://ifsw.org/get-involved/agenda-for-social-work/>

Uluslararası İnsan Hakları Hizmetleri (2007). *Yogyakarta principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity*. Erişim 4 Mart 2009, http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.pdf

Marmot, M. (2008) *Closing the Gap in a generation: health equity through action on the social determinants of health*. Commission on Social Determinants of Health, WHO: Geneva.

Mellish, L. Jennings, S. Tasker, F. Lamb, M. ve Golombok, S. (2013) *Gay, Lesbian and Heterosexual Adoptive Families*. London: British Association for Adoption and Fostering.

TEMEL KAVRAMLAR

Cinsel Yönelim: Belli cinsiyet ya da cinsiyetlerdeki kişiye ya da kişilere karşı süregelen duygusal, romantik ve/veya cinsel çekimi ifade eder. Kişiler beyanlarıyla cinsel yönelimlerini ifade edebilecekleri gibi etmeyebilirler veya baskı ve şiddet görme ihtimalinden dolayı edemeyebilirler de. Dışarıdan gözlenerek, birtakım kalıp yargı ve önyargılar üzerinden veya varsayımlarla kişinin cinsel yönelimi anlaşılamaz. Bir kişinin kadınsa erkeklere, erkekse kadınlara karşı süregelen duygusal, romantik ve/veya cinsel çekimini ifade eden heteroseksüellik ile LGBTİ+ kısaltmasındaki lezbiyen, gey, biseksüel kimlikleri ve + şemsiye teriminin içerisinde yer alan kimliklerin bir kısmı cinsel yönelimler arasındadır. Cinsel yönelim çeşitliliği, cinselliğe ilişkin çeşitliliğin doğal bir sonucudur. Cinsel yönelimlerin hiçbirisi diğerinden daha doğal, daha sağlıklı, daha üstün, daha “normal” değildir.

Cinsiyet Kimliği: Kişilerin kendilerini ait hissettikleri ve özdeşim kurdukları cinsiyetlerini ifade eden bir tanımdır. Cinsiyet kimliği dışarıdan gözlenerek, fiziksel ya da fizyolojik özellikler üzerinden birtakım varsayımlar ya da atamalar üzerinden anlaşılamaz. Cinsiyet kimliği, sadece bedenle ilgili olmayıp, psikolojik ve sosyal yönleri de içeren bir süreç ve terimdir. Cinsiyet kimliği bir yandan kişilerin öz-belirlenim haklarını, kendi bedenleri üzerindeki tasarruflarında özgür olabilmelerini, toplumsal yaşama kendilerini eşit ve özgür hissedebilecekleri şekilde katılabilmelerini de ilgilendiren bir kavramdır.

LGBTİ+: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseks kimliklerinin baş harflerinden oluşan kısaltmadır. Lezbiyen, Gey, Biseksüel, cinsel yönelim; Trans, cinsiyet kimliği; İnterseks ise cinsiyet özellikleri/karakteristiğidir. Bu tanımlar dışındaki cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerini kapsama açısından son yıllarda kısaltmanın

sonuna “daha fazlası” anlamında + işareti de konulmuştu. + işareti cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği çeşitliliğinin bu kısaltmada yer alan kimliklerden çok daha fazla olduğunu işaret etmektedir.

Eşcinsel: Kendi cinsiyetinden kişilere duygusal, romantik ve cinsel yönelim içinde bulunan kişileri tarifler. Homoseksüel (homosexual) kelimesinin Türkçesidir. Zamanında bir tıp terimi olarak kullanıldığından günümüzde “homoseksüel” ile “homoseksüellik” terimleri kullanılmamaktadır. Eşcinsellik, “homosexuality” teriminin birebir çevirisi olduğu halde, “homoseksüellik” terimine yüklenmiş olumsuzluğu taşımadığından Türkiye’deki LGBTİ+ hareket tarafından gerektiğinde kullanımı devam etmektedir. Eşcinsel ifadesi her ne kadar kişinin kendi cinsiyetine dair bir bilgi vermese de; ataerkil sistemin bir sonucu da olarak kalıp yargılar sebebiyle eşcinsel denildiğinde günlük hayatta daha çok erkek eşcinseller akla gelmektedir. Oysaki eşcinsel kelimesi kişinin cinsel yönelimine dair bir ifadedir ve kişinin cinsiyetine dair bir bilgi vermez.

Lezbiyen: Kadın eşcinsel. Duygusal, romantik ve cinsel yönelimleri kendi cinsinden olanlara yönelik kadınları tanımlar. Terim, Yunan kadın şair Sappho’nun M.Ö. 6. yüzyılda yaşadığı Lesbos (günümüzdeki adıyla Midilli) Adası’nın isminden gelir. Daha detaylı bilgi için Kaos GL Derneği’nin “Söylemekten Çekinme: Lezbiyen” broşürünü inceleyebilirsiniz.

Gey: Erkek eşcinsel. 1970’lerin başında Gey Kurtuluş Hareketiyle (Gay Liberation Movement) ortaya çıktı. Bu süreçte, “homoseksüellik”ten politik bir kopuş olarak kullanıldı. “Homoseksüel” kelimesi, tıp tarafından tanımlanmış olduğu halde, “gey” kelimesi, aynı cinsiyetten insanların birbirlerine karşı duygusal, romantik ve cinsel yönelimleriyle yarattıkları hayatlarını tanımlamak için, eşcinseller tarafından tanımlandı. Bu kelimenin Türkçeye, İngilizceden olduğu gibi alınması 1980’lere rastlar. İlk kez, 1999’da “Türkiyeli Eşcinseller Buluşması” sonrasında “gay” sözcüğü, Türkçeleştirilerek “gey” olarak kullanılmaya başlandı. Eylül 2006 tarihinden itibaren de Türk Dil Kurumu elektronik sözlüğünde “gey, erkek eşcinsel” olarak tanımlandı.

Biseksüel: Birden fazla cinsiyete duygusal ve/veya cinsel ilgi duyan kişi. Biseksüellik tarihsel olarak iki cinsiyete de çekim duymak olarak tanımlansa da son yıllarda ikili cinsiyet rejimine dair eleştirilerle birlikte, birden fazla cinsiyete çekim duymak anlamında kullanılmaktadır. Kişinin hem kendi cinsiyetinden insanlara hem de diğer cinsiyetlere ilgi duyması şeklinde de tanımlanır. Biseksüellik, özellikle Avrupa’da şemsiye bir terim olarak kullanılıyor, bu ekseninde politikası yapılıyor. Daha detaylı bilgi için Kaos GL Derneği’nin “Bi+Seksüeller Burada” broşürünü inceleyebilirsiniz.

Bi+: Birden fazla cinsiyete ilgi duyan, onlarla cinsellik yaşayan kişileri tanımlamak için kullanılan şemsiye terim. Biseksüelleri, panseksüelleri, poliseksüelleri, omniseksüelleri, akışkan, queer vb. içeren bir terim olarak da kullanılabilir. Daha detaylı bilgi için Kaos GL Derneği’nin “Bi+Seksüeller Burada” broşürünü inceleyebilirsiniz.

Trans: Cinsiyeti ve/veya cinsiyet kimliği, doğumda atanan ve var sayılan cinsiyetle uyumlu olmayan kişilerin tümünü ifade eder. Şemsiye bir terim olarak da kullanılır. Kişilere doğumda atanan cinsiyet, bir atama olması ve aslında kişinin kendi iradesini ve hayatını yansıtmaması dolayısıyla birçok durumda doğru olmayabilir. Doğduğunda kendisine “erkek” cinsiyeti atanan ancak kendisi kadın olan kişilere trans kadın, “kadın” cinsiyeti atanan ancak kendisi erkek olan kişilere trans erkek denir. Trans bir cinsiyet kimliğidir ve kişiler kendilerini sadece cinsiyetleri olan ve atanmış cinsiyetle alakası olmayan, beyanlarıyla belirlenen cinsiyet ile tanımlayabilir ve cinsiyet kimliğine ilişkin bir beyanı olmayabilir de. Trans kelimesi herhangi bir cerrahi operasyonu şart kılmaz ancak birçok trans kadın, trans erkek ve trans kişi cinsiyetlerine ilişkin uyum ve/veya geçiş süreci yürütebilir, çeşitli tıbbi ve cerrahi süreçlerden geçmek isteyebilir. Trans terimi cinsiyet kimliği ile ilgili olup, herhangi bir cinsel yönelimi işaret etmez. Trans kişiler heteroseksüel, eşcinsel, biseksüel yönelimlere sahip olabildikleri gibi, bu cinsel yönelimlerin kendilerine yetmediğini veya uymadığını da düşünebilirler.

Transseksüel: “Trans” sözcüğünün aksine transseksüel şemsiye bir terim değildir, daha çok tıp insanların tercih ettiği eski bir terimdir. Hormon terapisi, beden uyum operasyonu, mastektomi gibi tıbbi müdahalelere başvuran ya da buna niyetli kişileri anlatır.

Cinsiyet Geçiş ve/veya Uyum Süreci: Trans kadınların, trans erkeklerin ve transların cinsiyetlerine ilişkin medikal, psikolojik, toplumsal, ekonomik ve hukuksal olarak, çok geniş bir alana yansıyan, bu alanların birbirleriyle ilişkisinden doğan süreçlerini ifade eden bir kavramdır. Bu süreci tarifleyen kavrama ilişkin tartışmalar sürmeye devam etse de daha önce kullanılan “cinsiyet değiştirme” dışındaki geçiş ve uyum ifadeleri literatürde kullanılmaktadır. “Cinsiyet değiştirme” ifadesi ise trans kadın ve trans erkeklerin cinsiyetlerini “gerçek olmayan” olarak işaret ettiği, atanmış cinsiyeti doğru kabul ederek süreci “değiştirme” olarak tariflediği için doğru bir kavram değildir.

Non-binary: Nan baynırı olarak okunan bu kavram ikilik dışı, iki şeyden oluşmayan anlamına gelmektedir. Cinsiyet kimliği bağlamında ise; en genel anlamıyla kendisini geleneksel kadın ve erkek kategorilerinin içinde tanımlamayan insanların cinsiyet kimliğini tarif eder. Daha detaylı bilgi için KaosGL.org internet gazetesinde yayınlanan <https://www.kaosgl.org/haber/non-binary-olmak-ne-demektir-1> linkli derlemeyi inceleyebilirsiniz.

Gender non-conforming: Geniş anlamıyla “gender non-conforming,” cinsiyet ifadesi geleneksel cinsiyet normlarına uyum göstermeyen insanları tanımlar. Tıpkı “non-binary” gibi, “gender non-conforming” de çoğunlukla bir şemsiye terim olarak kullanılmakla birlikte, kimileri bu sözcüğü kendisini cis olarak tanımlayan, ancak giyim tarzı ya da başka çeşitli davranışlar yoluyla cinsiyet kalıplarına başkaldıran insanları anlatmak için kullanılmaktadır. Daha detaylı bilgi için KaosGL.org internet gazetesinde yayınlanan <https://www.kaosgl.org/haber/non-binary-olmak-ne-demektir-1> linkli derlemeyi inceleyebilirsiniz.

İnterseks: İnterseks terimi cinsiyet özelliği/karakteristiğine işaret eder. Kişilere doğduklarında atanan eril ya da dişi cinsiyet ka-

bulünün dışında, bu kategorilere varsayıldığı şekilde uymayan ya da her iki kategorinin özelliklerini (kromozomlar, genital organlar ve /veya hormonal yapı) de taşıyan kişilerdir. İnterseks insanlar; genital organlar, kromozom yapısı, gonadlar vb. açısından tipik dişi ve erkek özelliklerini tam olarak göstermeyen cinsiyet karakteristiğiyle doğan insanlardır. Doktorlar çoğunlukla ebeveynlere interseks çocuklar üzerinde cerrahi ve başka tıbbi müdahaleler yapılmasını, böylece bedenlerinin görünürde “kadın” ya da “erkek” özelliklerine kavuşturulmasını önerir. Pek çok durumda bu müdahaleler tıbben gereksizdir ve interseks çocuklar büyüdükçe üzerlerinde çok olumsuz etkileri olabilir. Kişilerin beden özerkliklerine müdahale olan bu irade dışı işlemler insan hakları açısından da hak ihlalidir. Daha detaylı bilgi için Kaos GL, Pembe Hayat ve İnterseks Anatolya’nın Türkçeleştirdiği “İnterseks Bireylerin İnsan Haklarını Savunmak” broşürünü inceleyebilirsiniz.

Aseksüel: Genel olarak cinsel çekim ya da bir başkasıyla gerçekleştirilecek cinsel pratiklere yönelik arzu duymayan insanları tarif etmek için kullanılan bir terimdir. Ancak aseksüellik cinsel çekimin değişkenlik göstermesiyle veya böyle bir çekim olmamasıyla tanımlanan geniş bir spektrumdur. Değişen ölçülerde cinsel çekim hisseden ancak bunun için önce duygusal ve romantik bir bağ kurmaya ihtiyaç duyan kişileri tarifleyen demiseksüel, kimi durumlarda ya da zaman zaman cinsel çekim hisseden kişileri tarifleyen gri aseksüel gibi kavramların tamamını içeren bir kavram olarak Ace İngilizce’de kullanılmaktadır. Türkçe literatürde de As olarak kullanılmaya başlamıştır.

Aromantik: Herhangi bir cinsiyete karşı romantik çekim hissetmeyen kişi.

Monoseksüel: Tek bir cinsiyete duygusal ve/veya cinsel ilgi duyan kişi.

Heteroseksüel: Duygusal, romantik ve cinsel olarak kadınsa erkeklerle; erkeke kadınlara yönelmiş olan kişi. Heteroseksüelliğin tek “doğal, normal ve makbul” cinsel yönelim olduğu anlatısı ve zorunlu heteroseksüellik sebebiyle çoğu zaman kişiler kendilerini heteroseksüel olarak tanımlamaya bile gerek duymamaktadır.

Cisgender: Siscendir şeklinde okunur. Sahip olduğu cinsiyet kimliği doğumda atanan cinsiyetle örtüşen kişilere denir.

Natrans: Cisgender kavramının Türkçesidir. Natrans terimi 2013 yılında kaybettiğimiz trans aktivist Aligül Arıkan tarafından Türkçe literatüre kazandırılmıştır.

Atanmış Cinsiyet: Doğumda ya da daha öncesinde dış genital özelliklere atanan bazı özellikler ve bunlar üzerinden inşa edilen varsayımlardan yola çıkılarak kişilere atanan cinsiyet. Çoğunlukla ikili bir kız ve oğlan / kadın ve erkek ile sınırlıdır. Sıklıkla “biyolojik cinsiyet” ya da “bedensel cinsiyet” ifadeleri kullanılsa da, kişinin kendi iradesi dışında tıp ve toplumsal ön kabuller tarafından atandığı için “atanmış cinsiyet” kavramını kullanmak daha doğrudur.

Toplumsal Cinsiyet: Gender kelimesinin karşılığı olarak Türkçe literatürde kullanılmaktadır. Farklı kültürlerde, farklı coğrafyalarda ve farklı tarihsel zamanlarda kadınlara ve erkeklere toplumsal olarak yüklenen roller ve sorumluluklar bütünü ifade eder. Toplumsal cinsiyet kavramı; kadın ve erkeğin toplum içindeki farklı rollerini, sosyal konumlarını, ekonomik ve politik güçlerini yansıtır ve aynı zamanda tüm bunları etkiler. Toplumsal cinsiyet kavramına görünürlük kazandıran 1970’lerde kadınlık ve erkekliğin toplumsal anlamlarını tartışan feministler olmuştur. Ayrıca, toplumsal cinsiyet, toplumsal önyargı haline gelmiş iki sabit toplumsal cinsiyet kimliği düşüncesinin ötesine geçerek diğer cinsiyetleri ve cinsiyet kimliklerini de içeren bir kavramsallaştırmadır. Çoğu zaman kamusal ve özel hayatın hemen her alanında görülen toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri varsayımlar üzerinden “biyolojik cinsiyet farklılıkları” ile temellendirilir. Ancak ataerki sistem eleştirisi, eşitsizliğin toplumsal olarak inşa edildiğini, toplumsal süreçlerle değiştirilebileceğini ve değiştirilmesi gerektiğini vurgular.

Toplumsal Cinsiyet Rolü: Toplumsal cinsiyetlere atanan rollerin bütünü tarif eder. Kişilere yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri ve sorumlulukları kişiler arasında çoğu zaman bir eşitsizlik ve ayrımcılığa sebep olur. Bu durum, ataerki toplumdaki cinsiyetçi yaklaşımlardan kaynaklanır.

Toplumsal Cinsiyet İfadesi/Cinsiyet İfadesi: Bir kişinin giyim, kişisel bakım, tavır, sosyal davranış ve diğer faktörler aracılığıyla cinsiyetini dışarıya göstermesi, 'cinsiyet sunumu' olarak da ifade edilir. Cinsiyet kimliği, içsel ve yerleşik bir benlik algısına karşılık gelirken, cinsiyet ifadesi kişinin cinsiyet kimliğini dünyaya nasıl sergilediğiyle, yani dışsal olarak nasıl ifade ettiğiyle ilgilidir.

Heteronormativite: Heteroseksüelliğin tek normal cinsel yönelim olarak görülmesi, toplumsal değerlerin, kuralların ve yaşam biçimlerinin herkes heteroseksüelmiş gibi kabul edilmesidir. İnsanların kadın ve erkek olarak ikiye ayrılmasını; cinsel ilişkilerin/evliliklerin sadece ve sadece kadın ve erkek arasında olabileceğini iddia eden inançlar, düşünceler, normlar bütünüdür. Heteronormativite bu normlar bütünü üzerinden bütün bir toplumsal yapıyı inşa eder.

Heteroseksizm: Heteroseksüelliği bir zorunluluk olarak gören ve tek varoluş biçimi olarak dayatan heteroseksizm bir ayrımcılık ideolojisidir. Cinsiyetçilik ve ikili cinsiyet rejimi ile yakından ilişkilidir. Heteroseksizm doğal, normal, üstün ve kabul edilir olan cinsel yönelimin heteroseksüellik olduğunu öne süren; heteroseksüel olmayan her türlü davranış, kimlik veya ilişkiyi damgalayan, reddeden ve aşağılayan ideolojik sistem anlamına gelir. Cinsiyetlere heteroseksüel cinsel yönelim de atayan heteroseksizm, baskı, eşitsizlik ve şiddet yaratan bir ayrımcılık ideolojisidir.

İkili cinsiyet rejimi: Atanmış cinsiyetler üzerinden sadece iki cinsiyet olduğunu, bunun kadın ve erkekte ibaret olduğunu öne süren ve bunu bir zorunluluk olarak dayatan baskı biçimine verilen isimdir. Cinsiyetin, toplumsal bir sistem aracılığıyla maskülen/erkek ve feminen/kadın şeklinde birbirine karşıt olarak konumlandırılan iki form ile sınıflandırılmasıdır. Bu rejim aynı zamanda cinsiyetlere "biyolojik" bir öz atfeder, bu öz üzerinden toplumsal cinsiyetin inşa edildiğini savunur, toplumsal cinsiyeti birbirine karşıt ve tamamen farklı olduğunu öne sürdüğü iki cinsiyetle sınırlar. Bu model bu ikiliğin dışındaki non-binary gibi kimlikleri yok saymanın yanı sıra, cinsiyetçilik, heteroseksizm ve cisseksizmin sürekli yeniden üretilmesine yol açar. Cinsiyeti kişilere atanan

cinsiyete indirgeyerek bir yandan trans kadınların, trans erkeklerin ve transların cinsiyetlerini de kendi beyan ve iradeleri dışında tanımlar ve bu tanımlar üzerinden eşitsizlik yaratır. İkili cinsiyet rejimi bir yandan da tek tip bir “kadınlık” ve “erkeklik” tanımı yaparak bu tanımlara roller de atar.

Homofobi: Bu terim, eşcinsellere yönelik önyargı ve nefreti anlatır. Eşcinselleri ve eşcinselliği aşağılayan, hakaret ya da komedi unsuru olarak gören söylem ve eylemlerin tümünü içerir. Nefret söylemi ve nefret suçları ile yakından ilişkilidir. Bireysel ve psikolojik bir korkudan ziyade, toplumsal hiyerarşilerden güç alan, o hiyerarşileri sürekli olarak yeniden üreten bir toplumsal olgudur. Homofobi adil ve özgür bir yaşamı savunan herkesin sorunudur. Homofobi kavramı bir süre özellikle sosyal psikolojide tüm LG-BTİ+’lara karşı nefret ve önyargıyı tanımlayan bir kavram olarak görülse de, homofobi, bifobi ve transfobi birbiri ile ilişkili ancak ayrı kavramlardır.

Bifobi: Bu terim, biseksüellere ve bi+ şemsiyesi altındaki kimliklere yönelik önyargı ve nefreti anlatır. Biseksüelleri ve biseksüel olmayı aşağılayan, hakaret ya da komedi unsuru olarak gören söylem ve eylemlerin tümünü içerir. Nefret söylemi ve nefret suçları ile yakından ilişkilidir. Bireysel ve psikolojik bir korkudan ziyade, toplumsal hiyerarşilerden güç alan, o hiyerarşileri sürekli olarak yeniden üreten bir toplumsal olgudur. Bifobi adil ve özgür bir yaşamı savunan herkesin sorunudur.

Transfobi: Bu terim, trans kadınlara, trans erkeklere ve trans şemsiyesi altındaki kimliklere yönelik önyargı ve nefreti anlatır. Transları ve trans olmayı aşağılayan, hakaret ya da komedi unsuru olarak gören söylem ve eylemlerin tümünü içerir. Nefret söylemi ve nefret suçları ile yakından ilişkilidir. Bireysel ve psikolojik bir korkudan ziyade, toplumsal hiyerarşilerden güç alan, o hiyerarşileri sürekli olarak yeniden üreten bir toplumsal olgudur. Transfobi adil ve özgür bir yaşamı savunan herkesin sorunudur.

